

Kapitoly z formování zemědělského školství na Moravě

Agronom Jan Adamec a jeho souputníci a následovníci

Gustav Novotný

Episodes from the establishment of agricultural education in Moravia. The agronomist Jan Adamec and his contemporaries and followers. This contribution presents four teachers of the Provincial Secondary School of Business in Přerov, who have also spent parts of their career as chairs at universities and technical universities or in agricultural research. The agronomist Jan Adamec (1855–1925), apart from his engagement in central Moravia, also taught cooperative business and business science at the department of business at the Agricultural University (Vysoká škola zemědělská, nowadays Mendel University) in Brno (1920–1925), the agronomist Jan Vaňha (1858–1911) was a Privatdozent in Vienna and later led the Provincial Research Institute for Agriculture in Brno (1899–1911). The third of the professionals discussed here, the agronomist Vratislav Stöhr (1873–1918), in parallel with his teaching at the school in Přerov, taught encyclopedia of field economics at the Czech Technical University (Česká vysoká škola technická, nowadays Vysoké učení technické) in Brno (1912–1914). The practical and theoretical surveyor and geometer Alois Tichý (1879–1958) was asked to leave Přerov and join the forestry department of Brno agricultural university, where he worked for the following three decades and where he was appointed both professor and director of the geodesy institute and where he also held other academic positions.

Keywords: history of agriculture – biographies – secondary agricultural schools Přerov and Brno, Moravia

Střední hospodářské či zemědělské školy dávaly schopným učitelům šanci odborného růstu, a to už proto, že mnohdy členové jejich pedagogických sborů pracovali současně v čele oborových institucí nebo za katedrou vysokých škol. Byl to i případ jak agronomů Jana Adamce (1855–1925), Jana Vaňhy (1858–1911) a Vratislava Stöhra (1873–1918), tak geodeta Aloise Tichého (1879–1958). Na jejich osudech ukážeme to, jak profesní působení na těchto školách přispělo k formování jejich vědeckých profilů.

Život všech čtyř byl celkem typickým příkladem nejednoduché životní dráhy českých badatelů. Přišli z venkova, Adamec byl synem čtvrtlánika v Nemojanech

u Vyškova, Vaňha sedláka z Vadčic u Pelhřimova, Stöhr obchodníka s dřívím ve Vamberku u Rychnova nad Kněžnou a Tichý domkáře v Hrubčicích u Prostějova; jejich rodiče byli rozhodnutí poskytnout synům vzdělání, avšak nemohli vytvořit pro jejich studium dostačující hmotné zabezpečení, a proto se nadaní chlapci museli sami protloukat. Absolvovali české gymnázium, studovali většinou na vysoké škole v neslovanském, německém prostředí. Považujeme za jejich nemalý úspěch to, že Adamec a Vaňha vystudovali na renomované vídeňské Vysoké škole zemědělské, jediné v rakousko-uherském mocnářství, s nejlepším možným výsledkem, takže se tam mohli stát asistenty ve velkém ústavu a docílit habilitace. Úspěchem bylo také to, že Vaňha v posledních dvanácti letech svého života navzdory rozmanitým překážkám budoval brněnský zemědělský ústav, základnu oborového výzkumu na Moravě, a vydal několik desítek původních, novátorských prací. Šlo nám i o připomenutí Stöhra, pedagoga na nižší a vyšší zemědělské škole i na škole vysoké, či Tichého, specialisty na zeměměřičství, zemědělské stavitelství a fotogrametrii.

Všechny osobnosti, o nichž píšeme, spojilo nejprve působení na Zemské střední škole hospodářské v Přerově, která byla založena v roce 1875. Jan Adamec se zasloužil o její všestranný rozkvět, a to především v letech 1891–1920, kdy byla pod jeho vedením. Toto po všech stránkách pozoruhodné zařízení bylo až do vzniku Vysoké školy zemědělské (1919, dnes Mendelova univerzita) v Brně nejvyšším českým zemědělským učilištěm na Moravě a ve Slezsku, a proto mělo i zcela mimořádné úkoly. Toho si byl Adamec vědom, stejně jako škola, jež se těšila jednoznačné přízni u vídeňského c. k. ministerstva orby, moravského zemského výboru, zemského sněmu a českého odboru Zemědělské rady pro markrabství moravské v Brně, a plnili je s horlivostí. O přijetí Jana Vaňhy, Vratislava Stöhra a Aloise Tichého do učitelského sboru přerovské školy se postaral Adamec, poněvadž je jako státní inspektor zemědělského vyučování znal. Ten ji totiž po celý aktivní život budoval a zveleboval a s vypěstěným citem a vysokými nároky vybíral schopné pedagogy pouze s úplným vysokoškolským vzděláním. Dovedl své podřízené připoutat k plné školní a pak i k mimoškolní činnosti a snažil se, aby se osobitě a samostatně vyvíjeli ve svých oborech.¹ Z nich mnozí vynikali jako zemědělní praktikové a teoretikové.²

¹ Detaily o historii školy a o jejích profesorech lze čerpat z těchto archivních fondů uložených ve Státním okresním archivu v Přerově: Sbírka dokumentace k osobnostem Přerovska, 1872–2007 [dříve kulturní místopis, povětšinou kopie článků či jiných pramenů]; Sbírka evidence obyvatel okresu Přerov, 1910–1953; Okresní úřad Přerov, (1820) 1855–1945 (1948) – sčítací operáty [www.archives.cz, databáze „kartotéky“ a „sčítací operáty“, kde jsou osobní údaje, čili data a místa narození, domovská příslušnost, bydliště, údaje o členech rodiny]; Střední zemědělská škola Přerov, 1865–1977

Chronologické rozmezí osudů Jana Adamce, Jana Vaňhy, Vratislava Stöhra a Aloise Tichého zahrnuje podle dat narození prvního a úmrtí posledního více než sto let. Za tuto dobu se náš venkov a město pronikavě změnily z hlediska ekonomického, sociálního, politického a změnilo se i myšlení a postoje lidí. Na našem území proběhly velké války, první a druhá světová. V době narození Adamce skončila patrimoniální správa velkostatků. V technologiích byly favorizovány tradiční postupy zemědělství s konzervativním používáním staletými osvědčených metod. Vzdělání, osvěta, pokrok a zavádění novinek v zemědělství byly prozatím neznámými pojmy. Vesnické obyvatelstvo stálo v této době na okraji společnosti, podceňováno nejen vyššími vrstvami, ale i obyvateli měst.

Adamec a jeho tři mladší kolegové prožili větší či menší úsek života v Přerově, jejich činnost však patřila i Brnu. První z nich začal pracovat v osmdesátých letech 19. století, čili v době přerodu zemědělství v českých zemích, dovršení zemědělské revoluce. A zároveň i v době, kdy stoupal společenský význam zemědělského obyvatelstva, především středních a menších sedláků, jejich politická a hospodářská zainteresovanost, a urychleně se ve stejných ohledech emancipovala česká agrární buržoazie. Všichni si zvolili dráhu specialisty zemědělských nauk,

[pouze třídní výkazy a podací deníky, spisový materiál je dochován až z mladšího období, osobní spisy profesorů zde uloženy nejsou; archivní pomůcka: <http://digi.archives.cz/da/permalink?xid=97ef5a6ab22c174c91864df73263a12d>]; Spolek absolventů Střední hospodářské školy Přerov, (1903) 1912–1952 (1986) [archivní pomůcka: <http://digi.archives.cz/da/permalink?xid=9c45871423a1639bfcafec-00db0d7286>]. Informace poskytl archivářka Jarmila Vohnická. Dále srov. J. Kopřiva, „Seznam profesorů a učitelů působících na ústavě od jeho založení“, in: *Jubilejní almanach padesátého výročí zemské vyšší hospodářské školy v Přerově. 1875–1925*, Přerov 1925, s. 6–10. Dále srov. B. Jiříčný – F. Mervart – J. Schob (ed.), *Zemská vyšší hospodářská škola*, Přerov 1935, s. 64–65 a 67.

- ² Z významných učitelů přerovské školy a spolupracovníků J. Adamce připomínáme například Basila Macalíka a Oskara Mildschuha. B. Macalík (* 13. 3. 1861 Ivanovice na Hané, † 7. 11. 1940 Přerov), zemědělský odborník, organizátor živočišné výroby, středoškolský učitel, redaktor, odborný spisovatel. Na přerovské škole učil od roku 1885. V roce 1911 byl pověřen správou expozitury školy na Klášterním Hradisku (Olomouc), kde později řediteloval samostatně vyšší hospodářské škole. O. Mildschuh (* 13. 12. 1875 Kroměříž, † 19. 10. 1932 Přerov), středoškolský učitel, odborný spisovatel. Výběr: J. Rozman, „Uplynulo již 70 let od úmrtí“, *Zemědělská škola*, 65, 2002, 3, s. 22–23; J. Lapáček, „Zemské střední hospodářské školy v Přerově a Novém Jičíně a jejich učitelský sbor v letech 1875–1918“, in: B. Rašticová (ed.), *Zemědělské školství, výzkum a osvěta jako předpoklad hospodářského a sociálního rozvoje venkova v 19. a 20. století. Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve dnech 19.–20. května 2004*. Uherské Hradiště 2004, s. 81–95 (zde odkazy na prameny a literaturu).

dráhu výzkumnou a organizační, jež daleko přesáhla hranice měst Přerova a Brna, v nichž působili, a která je dovedla až k nejvyšším metám působnosti badatelské i učitelské. Přispěli k rozvoji a dosažení vysoké úrovně českého zemědělství na Moravě, tamního zemědělského školství a průmyslu.³ Adamec společně s jinými pochopil, že odborně a racionálně vedené zemědělství spjaté se zemědělským průmyslem a s obchodem přináší zisk srovnatelný například s bilancí lesního hospodaření velkostatků. Se svými schopnostmi a kontakty se vypracoval mezi vyšší společenskou třídu, elitu, která přes jistá jazyková, kulturní a politická omezení dokázala podchytit dobové podněty a potom je využít ve prospěch celku.⁴ Dal se do služeb, stejně jako Vaňha a Stöhr, i jednoho z nejdůležitějších národohospodářských a agrárně-politických úkolů své doby – zvýšení rostlinné produkce – a s ním získání podmínek pro zvelebení produkce živočišné. V jejich duchu přijímali opatření ke zvýšení výnosů půdy a k jejímu maximálnímu využitkování a působili přímo na zemědělce a na své žáky.⁵ Uskutečňovali tak zájmy státu, země a zemědělských korporací.

Jan Adamec měl i tolik potřebné štěstí na spolupráci s průkopníky a spolutvárci zemědělského pokroku, ke kterým patřili jeho učitelé ve Vídni a vyučující školy (především Jan Baptista Uhlíř) na střední Moravě, potom též úředníci českého odboru Zemědělské rady Jan Rozkošný a Jan Máša.⁶ Úmrtí Vaňhy i Stöhra a po-

³ Naše výklady o uvedených čtyřech osobnostech a jejich odborném růstu jsou rozsa- hem nesourodé a nejvíce místa věnujeme J. Adamcovi, ostatní jen připomínáme, jelikož největší množství archivních dokumentů a tištěných materiálů se dochovalo k Adamcově činnosti. O životě a práci jeho tří mladších kolegů podklady prakticky nejsou a těmto odborníkům dosud pozornost badatelů věnována nebyla.

⁴ Také J. Adamec patřil k nové generaci, která dokázala využít dosud dřímající potenciál i příznivé objektivní podmínky k rozvoji agrárního hnutí. K němu náležela samo- statná politická strana, ale především zemědělské organizace, jež pronikly do každé vesnice. Tam přesvědčily skeptické rolníky, že se podpora jejich stavovských institu- cí a zájmů vyplatí.

⁵ Také J. Adamec, J. Vaňha a V. Stöhr „hledali klíč k nalezení zakopaných a v zemi ulo- žených pokladů“. Viz K. Sonntag, *Nové markrabství*, Brno 1917, s. 3–4.

⁶ J. B. Uhlíř (* 10. 6. 1830 Pardubice-Drozdice, † 25. 7. 1899 Chrudim), zemědělský odborník, organizátor oborového školství, středoškolský učitel, vydavatel. J. Rozkoš- ný (1855–1947), zemský úředník, organizátor zemědělství a zemědělského družstev- nictví, zemský a říšský poslanec, senátor, komunální pracovník. Výběr: G. Novotný, *Ve službách zemědělského školství a zákonodárství na Moravě. Osobnost a dílo Františka Bilovského (1876–1956)*, Historický ústav: Praha 2019, s. 483 (rejstřík). J. Máša (1867–1933), novinář, zemský zemědělský úředník, menšinový a samosprávný pracov- ník, místní politik, redaktor, odborný spisovatel. Pracoval jako delegát a tajemník českého odboru Zemědělské rady pro markrabství moravské v Brně, stal se nejbliž-

prochýlý věk Adamcovi zabránily v účasti na intenzivnější veřejné práci v samostatné republice. Až do poloviny dvacátého století bylo dopráno působit pouze Tichému.

První z představovaných, **Jan Adamec**, se narodil dne 8. května 1855 v Nemojanech u Vyškova na Moravě čp. 31 v rodině čtvrtlánika.⁷ Po vychození obecné školy v Lulči složil zkoušku z látky školy normální a byl přijat ke studiu na českém C. k. nižším a vyšším gymnasiu slovanském v Brně. Tam ho v letech 1867–1875 vzdělávali většinou znamenití učitelé.⁸

Moravský zemský výbor v Brně vypsals stipendia pro posluchače C. k. vysoké školy zemědělské (K. k. Hochschule für Bodenkultur) ve Vídni (dnes Universität für Bodenkultur Wien, BOKU) a Jan stipendium dostal.⁹ Na tamním hospodářském odboru potom od 1. října 1875 do 1. srpna 1878 studoval agronomickou

ším spolupracovníkem Rozkošného, Adamce a dalších odborníků. Dále byl členem vedení České hospodářské společnosti pro markrabství moravské a Ústředního svazu českých hospodářských společenstev v markrabství moravském, zapsaného společenstva s ručením obmezeným, v Brně, zasedal i ve výboru vídeňské agrární ústředny a spoluzaložil čtyři zemské spolky – ovocnářský, vinařský, chmelařský a drubežnický – dále i Český pomologický ústav v (Brně-)Bohunicích. Po roce 1918 byl zvolen členem obecního zastupitelstva a vypracoval se až na prvního náměstka starosty města Brna. Jako politik této obce se snažil o její hospodářské povznesení, zasloužil se mimo jiné o uspořádání Výstavy soudobé kultury na brněnském Výstavišti (1928). O J. Mášovi srov. (výběr) NGFB, s. 482 (rejstřík).

⁷ Moravský zemský archiv v Brně (MZA), fond E 67 Sběrka matrik, sign. 12 808 (B 2797), Tom VII. B. Matrika křestní farnosti Lulečské 1845–1876, oddíl Nemojaner Geburtsbuch, fol. 24. Dále srov. G 212 Osobní a pensijní spisy (zde obsáhla složka). O jeho bratrech srov. G. Novotný, „P. Antonín Adamec (1853–1913). Zapomenutá osobnost historie Brna“, in: *Brno v minulosti a dnes. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě Brna XVIII*, Brno 2005, s. 307–332; G. Novotný, „Římskokatolický kněz, včelařský odborník a odborný spisovatel František Adamec“, I. Do roku 1897, in: *Jižní Morava 2003. Vlastivědný sborník 39. Sv. 42*, Brno – Mikulov 2003, s. 117–136; týž, dtto. II. Do roku 1916, in: *Jižní Morava 2004. Vlastivědný sborník 40. Sv. 43*, 2004, s. 121–146; G. Novotný, dtto. III. Do roku 1946 (Dokončení), in: *Jižní Morava 2005. Vlastivědný sborník 41. Sv. 44*, 2005, s. 145–178.

⁸ Archiv města Brna (AMB), ČŠ/M 51 Gymnázium kpt. Jaroše, Hlavní katalogy 1867/1875, pořadové č. 1. Tamtéž, inv. č. 120, č. 1: „Protokol při maturitní zkoušce ve šk. roce 1874/75“. Byl uveden v maturitním ročníku 1874/1875 spolu s třídním profesorem V. Roytem. O pedagogu Roytovi psal též Libor Vykoupil („Historik Václav Royt“, ČMM, 1998, roč. 117, s. 57–70).

⁹ Výběr: P. Ebner, „Geschichte der Hochschule für Bodenkultur von den Anfängen bis 1934“ (http://www.boku.ac.at/wpr/wpr_dp/dp-49.pdf; k 6. 3. 2020).

specializaci. Ovlivnili ho učitelé věhlasných jmen, mimo jiné Friedrich Haberlandt v oboru pěstování rostlin, Martin Wilckens v oboru chov hospodářských zvířat, Filip Zaller v chemii, Josef Böhm v rostlinné anatomii a fyziologii, v oborech zemědělské strojnictví Emil Perels a státovědeckých (národní hospodářství, statistika zemědělství) Franz Xaver Neumann-Spallart.¹⁰

Ve Vídni v roce 1879 Jan Adamec složil takzvanou diplomovou zkoušku a obdržel vysvědčení agronoma.¹¹ Tamní profesori ho vyzvali, aby se stal na škole asistentem a aby se připravil na habilitaci. Snad ho však vázalo dříve udělené stipendium požadující, aby několik let působil na Moravě, snad do jeho plánů zasáhl Brňan Vincenc Brandl,¹² a tak z Vídně odešel Adamec do Přerova, do stále poměrně malého a do sebe zahleděného města, kde zakotvil natrvalo.¹³ Na

¹⁰ F. Haberlandt (1826–1878), zemědělský odborník, vysokoškolský učitel, odborný spisovatel. Výběr: Österreichisches Biographisches Lexikon [ÖBL] 2, s. 124; Wikipedia (http://de.wikipedia.org/wiki/Friedrich_Haberlandt; k 6. 3. 2020). M. Wilckens (1834–1897), odborník v oboru živočišné výroby, vysokoškolský učitel, odborný spisovatel. Výběr: OSN 27, s. 232, a EBNER, P., Geschichte /online/. O chemiku a pedagogu F. Zallerovi a o rostlinném anatomu a fyziologu J. Böhmovi jsme neobjevili žádné informace. E. Perels (1837–1893), odborník na zemědělské strojnictví a meliorace, vysokoškolský učitel, odborný spisovatel. Výběr: ÖBL 7, s. 415–416. F. X. Neumann-Spallart (1837–1888), národohospodář, statistik, vysokoškolský učitel, odborný spisovatel. Výběr: ÖBL 7, s. 98.

¹¹ Svou odborností patřil do první a druhé zkušební skupiny na hospodářském odboru školy. Obsahem zkoušky byla fyzika s klimatologií, chemie, botanika a rostlinná fyziologie, mechanika, zoologie, mineralogie, geologie a půdoznalství a národní hospodářství; dále potom i nauka o rostlinné produkci na základě rostlinné fyziologie a se zřetelem na zavodňování a odvodňování, hospodářské strojnictví, nauky o chovu hospodářských zvířat na základě zoologickém, zemědělsko-chemická technologie, nauka o zemědělském podniku, jeho organizaci a taxaci (správověda, ekonomika) a také došlo na dotazy z oblasti zákonovědy.

¹² Viz „† Jan Adamec“. *Výroční zpráva zem. vyšší hospodářské školy v Přerově za šk. rok 1925–26*, Přerov 1926, s. 3. Dále tyto zprávy zkracujeme – *Výr. zpr.* O archiváři V. Brandlovi (1834–1901), vůdčí osobnosti vědy, kultury, politiky a Matice moravské ve druhé polovině 19. století, srov. (výběr) *Biografický slovník českých zemí* [BSČZ], sešit 7, Bra-Brum, s. 133–134.

¹³ K tématu (výběr): V. Pumprla, *Bibliografie okresu Přerov*, Brno 1993; J. Vohnická, *Bibliografie vlastivědné literatury okresu Přerov za léta 1990–2002*. *Státní okresní archiv Přerov* (<http://www.historie.hranet.cz/pdf/bibliografie2002.pdf>; k 6. 3. 2020); A. Kovářová – L. Ženožičková, *Okres Přerov v roce... Soupis publikací a článků*. 2000, Olomouc 2001; J. Lapáček (ed.), *Přerov. Povídání o městě*, Přerov 2000 (zde bibliografie); J. Lapáček (ed.), *Přerov. Povídání o městě 2*, Přerov 2002 (totéž); *Rodáci a občané okresu Přerov v československé legionářské armádě v letech 1914–1920*, Přerov 2001; 100. výročí

tamní tříleté Zemské střední škole hospodářské, jejíž absolventi působili pak jako majitelé a nájemci statků, správci a jiní zemědělstí úředníci na velkostatech, pracoval od školního roku 1878/1879 celkově dvaadvacet let, nejprve po třináct let jako odborný učitel a středoškolský profesor a pak devětadvacet let jako její ředitel. Tento ústav, první střední hospodářské učiliště na Moravě, později nazývané „moravská zemědělská univerzita“, navázal na svou předchůdkyni, dvouletou rolnickou školu v Přerově, nejstarší zemědělskou školu na Moravě (1865–1875).¹⁴ Historie ústavu, již vybudoval především Adamec, byla zároveň historií zemědělského pokroku.

Na organizaci školy v jejích těžkých začátcích a na vylepšení skromných podmínek pro její nové potřeby horlivě pracovali společně Jan Baptista Uhlíř, osvědčený organizátor, ředitel ústavu a školního statku v letech 1875–1891, učitel hospodářské správy, čili zemědělské ekonomiky a taxace, řídící praktika (tehdy hospodářské demonstrace; šlo o samostatné provádění prací ve školním hospodářství, cvičení na pokusném poli, zkoušení semen, poznávání chorob a parazitů rostlin, písemné výkaznictví týkající se rostlinářství a organizace statku s důrazem na kalkulace a o dozor nad dělníky) ve třetím ročníku, s Janem

založení Včelařského spolku pro Přerov a okolí v Přerově. 1902–2002. *Almanach*, Přerov 2002; J. Lapáček – J. Hloušek, *Přerov v proměnách času. Přehled názvů přerovských ulic a náměstí a pohlednicová tvorba s přerovskou tematikou v letech 1897–1938*, Přerov 2002; J. Lapáček – J. Hloušek, *Přerov v proměnách času II. Stavební proměny Přerova od 2. poloviny 19. století a pohlednicová tvorba s přerovskou tematikou v letech 1939–2002*, Přerov 2004; V. Pumpřla, *Soupis historických knižních fondů Muzea Komenského Přerov*, Přerov 2003. K tomu je zapotřebí říci, že každoročně vychází *Sborník Státního okresního archivu v Přerově* [SSOAP].

- ¹⁴ O rolnické škole, přípravách a jednáních ve Vídni, Brně a v Přerově v letech 1861–1865 či 1872–1875, o aktivních Hospodářských jednotách olomoucké a záhlinicko-kvasické, filiálkách K. k. mährisch-schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde in Brünn (C. k. moravskoslezské společnosti pro zvelebení orby, přírodovědy a vlastivědy v Brně), vzniklých v roce 1861, a o tříletém učilišti srov. E. Reich v olomouckých *Besedách Selských listů*, 1912, č. 36–39; J. Rozkošný, „Počátky snah rolníka po vzdělání na Moravě“, in: *Jubilejní almanach*, s. 49–53; J. Neoral, „Střední škola hospodářská v Přerově“, tamtéž, s. 53–57; R. Písařík, „Sto let vývoje první české zemědělské školy na Moravě“, in: V. Kubík (ed.), *100 let SZTŠ v Přerově (Almanach k 100. výročí založení zemědělské školy v Přerově)*, Přerov 1965, s. 20–33; V. Cekota, „První zemědělská škola na Moravě. (K založení rolnické školy v Přerově)“, in: *Agrikultúra* 5, Nitra 1966, s. 130–133. Tamtéž (s. 133–140) i o provozu a o stanovách školy. Viz též Z. Fišer, *Hospodářská jednota záhlinicko-kvasická (1861–1912)*, Kojetín 1997; J. Lapáček, „Zemské střední hospodářské školy“, s. 81–95.

Adamcem.¹⁵ Nejprve Adamec učil rostlinářství (též pěstování rostlin), lukařství (též meliorační nauka), botaniku, nemoci rostlin a také zoologii, spravoval botanickou zahradu, pokusné pole, hospodářskou laboratoř, semenářskou kontrolní stanici, byl současně pokladníkem ústavu, spoluřídil zmíněná praktika a cvičení v mikroskopii pro poznání anatomie rostlin a zvířat. V neposlední řadě byl třídním. Od školního roku 1891/1892 se stal ředitelem ústavu a školního statku, učil zemědělskou ekonomiku (tehdy hospodářskou správu s taxací) a řídil praktika ve třetím ročníku. Učil naposledy ve školním roce 1909/1910, a to ekonomiku s taxací. Od školního roku 1910/1911 až do svého odchodu na odpočinek přednášel potom jen hospodářskou obchodní nauku, nový hlavní odborný předmět ve třetím ročníku.¹⁶ Bylo mu dopřáno vychovat dvě generace absolventů, několik stovek pozdějších praktiků, čili především samostatných hospodářů, učitelů zemědělských nauk a úředníků v oboru.¹⁷

Dále se Jan Adamec staral o učební plány, o řádnou výuku podle učebních osnov,¹⁸ o rozhojňování školní knihovny a sbírek či učebních pomůcek do kabinetů a laboratoří, sceloval, zvětšoval, zveleboval a vedl školní statek tvořený poli, loukami, pastvinami, „zkušebními zahradami“ (pokusnými poli s ječmenářskou školkou) a se stavební plochou. Tehdy budoval školu jako moderní pokusný pěstitelský a šlechtitelský ústav, staral se o postupné přestavby a přístavby školních i obytných budov či objektů spjatých s hospodářstvím (1888, 1896/1897, 1904/1905, 1908) a o výstavbu nové školní budovy, jež byla otevřena spolu s novým školním hospodářstvím v červnu 1913.¹⁹ V neposlední řadě také jednal se státními školdozorci, zemskými revizory účtů školy a jejího hospodářství

¹⁵ J. B. Uhlíř viz dříve.

¹⁶ *Výr. zpr.*, 1879–80, s. 22–25; 1885–6, s. 17–19; 1891–2, s. 19–26; 1899/1900, s. 61–63, a 1909/10, s. 46.

¹⁷ O. Mildschuh, „Seznam absolventů od r. 1878–1924“, in: *Jubilejní almanach*, s. 11–47, a V. Dušek, „Seznam všech absolventů školy“, in: V. Kubík (ed.), *100 let*, s. 43–54; k tomu pak „Vývoj hospodářského školství v našich zemích se zřetelem na zemskou střední školu hospodářskou v Přerově“, *Výr. zpr.*, 1899–1900, s. 3–7; O. Mildschuh, „Zemská vyšší hospodářská škola v Přerově“, in: J. Kovařík – J. Krafčák – B. Jelínek (ed.), *Přerov. Přerovsko-Kojetínsko*, Brno 1933, s. 96–98.

¹⁸ Učební osnovu srov. *Výr. zpr.*, 1899–1900, s. 39–40 (předměty všeobecného vzdělání, základní, odborné, demonstrace, vycházky a praktická cvičení).

¹⁹ *Výr. zpr.*, 1895–6, s. 35; 1896–7, s. 36, a 1899–1900, s. 18; *Osmá zpráva o činnosti českého odboru zemědělské rady pro markrabství moravské za rok 1906*, Brno 1907, s. 124–125; J. Neoral, c. d., tamtéž; R. Kreutz, *Vlastivěda moravská. Přerovský okres*, Brno 1927, s. 171–172 a 186; O. Mildschuh, c. d., tamtéž. J. Adamec uhájil v době první světové války školní budovu před ubytováním vojska.

i s přisedícími zemského výboru (mimo jiné jimi byli Jan Vaca, Kuneš Sonntag a Viktor Stoupal) či přijímal četné návštěvy domácích a zahraničních hostů.²⁰

Je velická škoda, že pro nedostatek místa nemůžeme uvést podrobnosti ani z chodu a života přerovské školy, ani z jejího hospodářství, vzoru zemědělského podnikání.²¹ V hospodářství dal Jan Adamec například ve čtyřech etapách (1898–1905) odvodňovat půdu, zavést pojízdný elektromotor jako pohon strojů na mlácení, řezání sečky a na čerpání vody (1898), dokupovat dostatek dobrého nářadí a strojů,²² intenzivně hnojit půdu, nakupovat kvalitní zvířata do chovu. Před příchodem jiného významného učitele Jana Vaňhy obrátil pozornost na soustavné takzvané sortovní a hnojářské pokusy se zemědělskými plodinami (od 1881/1882), se svolením zemského výboru také uvedl od 1. ledna 1884 v život pokusnou stanici pro pěstování rostlin čili semenářskou kontrolní stanici spojenou s hospodářskou laboratoří školy, jež konala hlavním dílem vědecké a praktické pokusy k určení hodnoty semen, především obilnin a pak rozebírala vzorky semen mimo jiné jetelových, travních, řepných a lesních.²³ V roce 1891 se stala zemským ústavem a její průkazy měly platnost dokumentů veřejných institucí. Tehdy stanici správce Adamec předal svému nástupci Vaňhovi a ten ji od dubna 1899 přenechal Vratislavu Stöhrovi. Vaňhovi i Stöhrovi se věnujeme v dalším výkladu.

Na pokusném poli se konaly, jak jinak, pokusy s plodinami. Od roku 1880 byly prováděny pokusy zaměřené na zvýšení výnosu, pokusy s umělými hnojivy k ječmenu, pšenici a cukrovce (včetně zkoumání endospermu u ječmene a u pšenice), s jetelem ve směsi s travinami, s novými druhy píce (mimo jiné hrachor lesní, vikev písečná ozimá, pohanka sachalinská a čirok), s holandským kmínem, konopím, zeleninou, chmelem, řepou krmnou a cukrovou a s bramborami. Výsledky pokusů Jan Adamec zveřejňoval především v *Hospodáři moravském*,

²⁰ J. Vaca, K. Sonntag, V. Stoupal srov. (výběr) NGFB, s. 483–484 (rejstřík).

²¹ O hospodářství (statku, ekonomii) školy, považovaném za nejvýznamnější vyučovací prostředek, (výběr) *Výr. zpr.*, 1884–5, s. 33; 1888–9, s. 34; 1899/1900, s. 48–49; 1901–2, s. 5; 1922–23, s. 21; C. J. Richter, „Školní statek“, in: *Jubilejní almanach*, s. 67–74; R. Písařík, „Školní statek“, s. 33n.; O. Mildschuh, „Zemská vyšší hospodářská škola“, s. 98. Když J. Adamec odcházel na odpočinek, vykazoval statek rozlohu bezmála 57 hektarů.

²² V roce 1882 J. Adamec vyzkoušel takzvaný Sackův celoželezný pluh. Německá firma Sack měla zastupitelství v Olomouci u Siegharta a Bašty a také u přerovského Kokory. Srov. G. Vožda a kol., *Stoletá tradice přerovského strojírenství*. 1, Ostrava 1967, s. 43.

²³ Další podrobnosti srov. ve *Výr. zpr.*, 1883–4, s. 33–34. Činnost semenářské kontrolní stanice v letech 1884–1914 zveřejňovaly nejen výroční zprávy školy, ale i zprávy o činnosti moravského zemského výboru v Brně.

který v té době redigoval.²⁴ Od roku 1891 pokusů, tentokrát pod vedením Jana Vaňhy, mimořádně přibýlo. Za zajímavost lze považovat takzvané infekční pokusy (řepní hlístci a roupice),²⁵ s prostředky proti řepné spále, čili černání řepných kořínků, mořením řepného semene, s plísněmi, byly prováděny srovnávací pokusy nejen s ječmenem, pšenicí a cukrovkou, ale i s několika druhy ovsa, žita, prosa a kukuřice.²⁶

Na popud Jana Adamce započaly v roce 1903 v součinnosti s českým odborem Zemědělské rady pro markrabství moravské v Brně novodobé pokusy s kmenovým šlechtěním hanáckého ječmene.²⁷ Dne 21. února 1905 se Adamec zúčastnil ječmenářské diskuse (ankety) v Brně, a to s Janem Vaňhou, který tam proslovil přednášku „O organizaci zušlechťování rostlin, zvláště ječmene ku povznesení pěstování sladovnického ječmene na Moravě“.²⁸ V roce 1906 bylo zahájeno několikaleté šlechtění hanácké bělky (pšenice) a v roce 1907 horského žita (do této akce byli zapojeni učitelé Jan Jaroš, Jindřich Mackovík, Antonín Sladký ad.).²⁹

²⁴ *Hospodář moravský. List věnovaný rolnictví, hospodářskému průmyslu a národnímu hospodářství.* Založil a vydával J. B. Uhlíř, Hospodářský spolek kojetínsko-přerovský, Přerov, roč. 1 (10. listopad 1879) – 20 (10. prosinec 1898, do č. 3, redigoval J. Adamec). Vydávání bylo zastaveno a čtrnáctideník byl přenesen do Brna (*Moravský hospodář. Orgán českého odboru zemědělské rady pro markrabství moravské*; od 1. ledna 1903, č. 1: *Úřední věstník českého odboru zemědělské rady pro markrabství moravské*, roč. 1, 24. prosinec 1898 – 20, 15. prosinec 1918, 21 / 1. 1. 1919 / – 43 / 21. 5. 1941 /). Redigovali do roku 1901 tajemníci Rady Jaroslav Tebich a od roku 1901 Jan Máša. Dále od roku 1900 vycházel rovněž pod Mášovou redakcí *Kapesní kalendář Moravského hospodáře*).

²⁵ J. Vaňha objevil nový druh řepných nematod a roupic (viz dále).

²⁶ Pokusy na zkušebním poli – *Výr. zpr.*, 1900–1901, s. 48; mimo jiné nová sýpka a v jejím přízemí laboratoř, dále potom skleníky, stáje pro dobytek, mlat, kůlny (1905) – *Výr. zpr.*, 1906–7, s. 4–5; další pokusy na zkušebním poli – *Výr. zpr.*, 1904–1905, s. 17; ve vegetačních nádobách a na polních parcelách – *Výr. zpr.*, 1905–1906, s. 18–19 (a podobně až do roku 1911). K tomu srov. J. Chochola, *Průvodce pěstováním cukrové řepy* (<http://www.semcice.cz/pruvodce.pdf>; k 27. 3. 2020).

²⁷ Poznámky o této šlechtitelské akci vedené zpočátku J. Adamcem – *Výr. zpr.*, 1910–11, s. 18–19, 1911–12, s. 20, a J. Mackovík, „Hospodářská škola přerovská východištěm zušlechťování rostlin“, in: *Jubilejní almanach*, s. 114. V roce 1900, tedy před hlavním šlechtěním, získala škola na světové výstavě v Paříži za expozici ječmene zlatou medaili a diplom. *Výr. zpr.*, 1899–1900, s. 73.

²⁸ O. Kvas, *Dvacet let Mor. zemského výzkumného ústavu zemědělského v Brně*, Brno 1921, s. 36.

²⁹ *Zpráva o činnosti Moravského zemského ústavu pro zušlechťování rostlin v Přerově za rok 1920–24*, Přerov 1925, průběžně; J. Mackovík, „Hospodářská škola přerovská“, s. 113–116; J. Mackovík, „Moravský zemský ústav pro zušlechťování rostlin v Přero-

Ředitel Jan Adamec se staral i o chov čistokrevného stáda bernsko-hanáckého skotu při školním hospodářství spojený s přímým prodejem mléka.³⁰ Jím řízená škola pořádala kurzy vedení plemenných knih a kurzy pro výcvik asistentů chlévní kontroly, svolávala sjezdy chovatelů. Kromě skotu byla chována zvířata další, čili prasata, ovce a drůbež.³¹ Ve svých prostorách instituce pořádala i několik dalších kurzů (od roku 1888 například podkovářské, dobytčářské, hospodyňské, pro kandidátky učitelství na hospodyňských školách, pro odborné zemědělské učitele, účetnické, záloženské, mlékárenské, pro šlechtitele obilí, obchodní pro absolventy hospodářských škol, zimní hospodářské pro praktické zemědělce a elektrářské), na nichž Adamec povětšinou přednášel. Školská instituce se zúčastňovala výstav (mimo jiné hospodářská a průmyslová výstava, Přerov 1884, Všeobecná zemědělská a lesnická výstava, Vídeň 1890, průmyslová, hospodářská, národopisná a umělecká výstava, Přerov 1893, lihovarnická výstava, Vídeň 1904, první zemská výstava dobytka a mlékařství, Přerov 1907), kde byla činnost školy od počátku osmdesátých let veřejně oceňována.³²

Známe i doklady o mimoškolní činnosti Jana Adamce. Zúčastňoval se konferencí „polních kazatelů“ neboli cestujících či kočovných učitelů hospodářství (zemědělství) u c. k. místodržitelství v Brně, neboť jím sám byl, a přednášel

vě“ in: *Přerov a okolí*, Přerov 1929, s. 81–84; J. Mackovík, „Moravský zemský ústav pro zušlechťování rostlin v Přerově v roce 1928“, *Moravský hospodář*, 1929, roč. 31, s. 67–71; J. Mackovík, „Přerovský šlechtitelský kraj“, in: J. Kovařík a kol. (ed.), *Přerov*, s. 146–148; J. Mackovík, „Svaz šlechtitelů rostlin v Přerově“, tamtéž, s. 148–149; J. Mackovík, *Zemský ústav pro zušlechťování rostlin v Přerově a zemské statky v Horní Moštěnici se Záhatím a Stará Ves*, Přerov 1936, průběžně; I. Bareš, „Historie práce s genofondy kulturních rostlin v Československu“, in: I. Faberová – V. Holubec (ed.), *Metody konzervace genofondu rostlin a možnosti jejich využití v ČR. Sborník referátů ze semináře konaného ve Výzkumném ústavu rostlinné výroby Praha – Ruzyně 19. listopadu 1998*, Praha 1998, s. 6–15 (se soupisem literatury).

³⁰ B. Macalík, „Historický vývoj moravského skotu a vliv hospodářské školy přerovské na jeho zvelebení“, in: *Jubilejní almanach*, s. 119–121. Dále i F. Hrabáček-Vřla, „Chovatelské snahy a cíle“, tamtéž, s. 121.

³¹ C. J. Richter, „Školní statek“, s. 73–74, a O. Mildschuh, „Zemská vyšší hospodářská škola“, s. 98.

³² Soupisy absolventů podkovářských kurzů: *Výr. zpr.*, 1888–9, s. 42, 1889–90, s. 38–39, 1890–1, s. 54–55, 1891–2, s. 17–18, 1892–3, s. 17–18, 1893–4, s. 17–19, 1894–5, s. 17–19. O hospodyňském kurzu ukončeném veřejnou zkouškou – *Výr. zpr.*, 1900–1901, s. 64–65, o kurzu pro kandidátky učitelství na hospodyňských školách – dtto, 1901–2, s. 35, o druhém kurzu pro odborné zemědělské učitele – dtto, 1903–4, s. 35, účetnických – dtto, 1902–3, s. 34–35, o výstavě v roce 1884 – dtto, 1883–4, s. 42, o výstavě v roce 1893 – dtto, 1893–4, s. 43–44.

v okolí svého působiště. Patrně v roce 1881 či 1882 podnikl delší studijní výpravu do severní Itálie a ve dnech 26. až 31. října 1902 cestoval po Německu.³³ Na počátku devadesátých let pracoval jako odhadce dobytka postiženého plicní nákazou, v roce 1892/1893 se s Janem Vaňhou zúčastnili jako odhadci půdy při scelování pozemků v Němčicích u Holešova, ve dnech 4. až 7. května 1903 se Adamec vyslovoval jako zástupce Zemědělské rady pro markrabství moravské v Brně v diskusi (anketě) k zavedení zákona o původu chmele. V závěru roku 1918 ho jmenovalo pražské ministerstvo obchodu členem komise pro strojená hnojiva, na jaře následujícího roku členem představenstva dovozního a vývozního syndikátu pro chemický velkopřůmysl a komise pro hospodaření kostmi, dále rovněž víme, že se zúčastnil diskuse o zvýšení zemědělské a lesnické produkce a o organizaci zemědělského výzkumu na Moravě pořádané zemským výborem ve dnech 1. až 3. března 1919 v Brně.³⁴

Je třeba vyzdvihnout, že Jan Adamec zásadním způsobem spolupracoval při dobudování zemědělského školství na Moravě. Od roku 1897/1898 vykonával funkci c. k. státního neboli vládního inspektora českých nižších hospodářských (rolnických a zimních) škol, po roce 1918 inspektora zemědělského vyučování na Moravě a ve Slezsku, takže přibral ještě české nižší hospodářské školy ve Slezsku a německé vyšší hospodářské školy v Novém Jičíně a v Horních Heřmanicích a vyšší zahradnicko-ovocnickou školu v Lednici na Moravě. Český odbor Zemědělské rady pro markrabství moravské v Brně, jeho vrcholný představitel Jan Rozkošný a přisedící zemského výboru Jan Vaca (později i přisedící Kuneš Sonntag a po roce 1918 Viktor Stoupal) Adamce, stálého zástupce c. k. ministerstva orby v českém odboru Rady, mimo jiné předsedu jeho školského odboru a člena ústředního výboru, už v roce 1898 získali pro záměr, že v každém tehdejšíms soudním okrese bude s podporou zmíněného resortu založena zimní hospodářská škola. Adamec v této záležitosti proslul svými dobrozdániami a referáty na četných schůzích, poradách a v diskusích. Prosazoval, aby školy byly řádně vybaveny, aby pořádaly kurzy a přednášky pro praktické hospodáře i hospodyně a zároveň dávaly návod ke zvýšení výnosů z polního hospodářství. Je tedy i Adamcovou zásluhou, že se Morava v počtu a kvalitě oborových škol dostala na jedno z předních míst v Rakousko-Uhersku.

Lze doložit, že se Jan Adamec účastnil i práce ve stálých komitétách českého odboru Zemědělské rady. K roku 1899 byl v jeho školském odboru místopředsdou

³³ O jiných studijních cestách J. Adamce a o osobách navštívených během nich bohužel nic nevíme.

³⁴ F. Chmelař (ed.), *Prostředky k zvýšení zemědělské a lesnické produkce na Moravě*, Brno 1920, s. 143 aj.

stejně jako v odboru pro zákonodárství a národní hospodářství. Nadále předsedal odboru pro hospodářský průmysl, k roku 1900 k těmto funkcím přibýlo členství v poradním sboru pro záležitosti družstevní při ústředním sboru Rady. V roce 1902 mu přibyl volební výbor, v letech 1907–1909 byl členem odboru školského, pro zákonodárství a národní hospodářství a pro hospodářský průmysl, dále předsedal poradnímu sboru pro družstevní záležitosti. V letech 1910–1916 předsedal odboru školskému a byl členem odborů pro zákonodárství a národní hospodářství a pro hospodářský průmysl.³⁵

Již od sklonku roku 1899 a po celý rok 1900 se český odbor Zemědělské rady zabýval mimo jiné otázkami úpravy obchodních smluv s cizími státy a úpravy cel na výrobky zemědělství a zemědělského průmyslu. C. k. ministerstvo orby si vyžádalo sebrání materiálu o skutečném obrazu prvovýroby, aby tak získalo data o ní a o trhu se zemědělskými výrobky i potřebami. Jan Adamec zpracoval podklady o malorolnictvu shromážděné okresními hospodářskými a odbornými spolky („Poměry rolnického hospodářství v české části Moravy, zpeněžení výroby, opatření potřeb a požadavky rolnictva v ohledu celním“).³⁶ Už v roce 1901 vyhotovil pro stejné ministerstvo dobrozdání o podpoře melioračních prací a o myšlenke vybudování dunajsko-oderského průplavu a jeho odboček se současnou úpravou řek, především Moravy. U projektovaných vodních staveb shledával pouze výhody.³⁷ Stejný odbor Rady se zabýval i otázkou pěstování sladovnického ječmene na Moravě. Uspořádal písemnou diskusi (anketu): rozeslal dotazníky a z došlých odpovědí byl sestaven přehledný referát, který sloužil jako základ jednání svolaného na 3. dubna 1901. Tehdy se akce kromě J. Adamce účastnil Jan Vaňha a dalších jedenáct odborníků.³⁸ V roce 1902 Adamec podal zprávu o výsledku

³⁵ Sestaveno na základě zpráv o činnosti českého odboru Zemědělské rady v Brně.

³⁶ *Druhá zpráva o činnosti českého odboru zemědělské rady pro markrabství moravské od 1. ledna do 31. prosince 1900*, Brno 1901, s. 7–22. Nepřekvapí, že jako technicky vzdělaný a myslící člověk píše J. Adamec „správovědecky“, čili přehledně, téměř heslovitě a bez odboček. Používal procentuální vyjádření, vývoz a dovoz k roku 1898 demonstroval v tabulce.

³⁷ „Význam průplavů a vodních drah vůbec zakládá se v tom, že se jimi doprava hromadného zboží zlevní a usnadní. A z toho stanoviska se zřetelem k hospodářské produkci na Moravě, hleděti dlužno především na projektované průplavy, zvláště na ty, jež Moravou procházeti budou...“ in: *Třetí zpráva o činnosti českého odboru zemědělské rady pro markrabství moravské za rok 1901*, Brno 1902, s. 16–22. J. Adamec zůstal věrný svému stylu a vycházel z úřední statistiky týkající se zemědělské výroby z let 1896–1900.

³⁸ Tamtéž, s. 57–59.

pokusů s pěstováním konopí.³⁹ Vedle zkoušek hanáckého ječmene v Zemské hospodářské výzkumné stanici pro pěstování rostlin v Brně (viz dále) a ve Výzkumném ústavu pro průmysl pivovarský v Praze vypracoval Adamec návrh pokusů pro rok 1903.⁴⁰ Kromě ječmene byly šlechtěny i další druhy obilí.⁴¹ Ve dnech 4. až 8. května 1903 se na c. k. ministerstvu orby ve Vídni uskutečnila diskuse (anketa) k vydání zákona o původu chmele. Český odbor brněnské Rady

³⁹ V souhrnu čteme, že rané a pozdní konopí bylo pěstováno se značnými obtížemi jen pro potřebu prádel a provaznických továren a že na Hané mělo dávnou tradici, nejvhodnější půdu a podnebí. Srov. „Podepsaný podává zemědělské radě následující zprávu o výsledku pěstování konopí při zemské střední škole hospodářské v Přerově v roce 1901“, tamtéž, s. 119–121.

⁴⁰ Pokusy s ječmenem, jež zařídí český odbor zemědělské rady v r. 1903, in: *Čtvrtá zpráva... za rok 1902*, Brno 1903, s. 104–105.

⁴¹ Dále srov. Pěstování sladovnického ječmene [J. Adamec, „Kterak lze působiti na zlepšení jakosti ječmene II.“, 1905], Pěstování žita, in: *Šestá zpráva... za rok 1904*, Brno 1905, s. 154–184, 184–192; Protokol ze dne 21. února 1905 o anketě, konané u zemského výboru ohledně povznesení pěstování ječmene na Moravě následkem výnosu mor. zemského výboru ze dne 1. února 1905, č. 5914, Protokol ze dne 7. července 1905, sepsaný u moravského výboru o sezení akčního komitétu, ohledně povznesení pěstění ječmene na Moravě v základě usnesení moravského zem. výboru ze dne 13. května 1905, čís. 44.663, Pěstování žita, in: *Sedmá zpráva... za rok 1905*, Brno 1906, s. 142–200; Protokol sepsaný na základě výnosu mor. výboru zemského ze dne 30. srpna 1906 čís. 57 256 dne 10. září 1906 u mor. zem. výboru o schůzi akčního komitétu pro zvelebení ječmenářství na Moravě, Pokusy se žitem, in: *Osmá zpráva... za rok 1906*, Brno 1907, s. 167–179; Pěstování sladovnického ječmene, Pokusy se žitem, Pokusy se pšenicí, in: *Devátá zpráva... za rok 1907*, Brno 1908, s. 246–258; Pokusy s pěstováním sladovnického ječmene, Pokusy se žitem, Pokusy s pšenicí, in: *Jedenáctá zpráva... za rok 1908*, Brno 1909, s. 194–202; Pokusy s pěstováním ječmene, Pokusy se žitem, Pokusy s pšenicí, in: *Dvanáctá zpráva... za rok 1909*, Brno 1910, s. 160–176; Pěstování ječmene, Pokusy se žitem, Pokusy s ovsem, in: *Třináctá zpráva... za rok 1910*, Brno 1911, s. 75–87; Pěstování ječmene, Pěstování pšenice, Pěstování žita, Pěstování ovsa, Pivovarská výstava v Praze, in: *Čtrnáctá zpráva... za rok 1911*, Brno 1912, s. 69–98, 215–221; Pěstování ječmene, Zušlechťování ječmene, Pěstování a zušlechťování pšenice, Pěstování žita, Pěstování ovsa, Pražská výstava ječmene a chmele, in: *Patnáctá zpráva... za rok 1912*, Brno 1913, s. 113–142, 253–255; Zušlechťování a rozšiřování ječmene, Zušlechťování pšenice, Pěstování žita, Pěstování ovsa, in: *Šestnáctá zpráva... za rok 1913*, Brno 1914, s. 95–114; Zušlechťování ječmene, Zušlechťování pšenice, Pěstování žita, Pěstování ovsa, in: *Sedmnáctá zpráva... za rok 1914*, Brno 1915, s. 49–58; dtto, *Osmnáctá zpráva... za rok 1915*, Brno 1916, s. 26–29, a dtto, *Devatenáctá zpráva... za rok 1916*, Brno 1917, s. 29–31.

na ni vyslal Adamce.⁴² Ten se dostavoval rovněž na každoroční konference učitelů zemědělských škol na Moravě.⁴³ V roce 1917 zahájil činnost Ústav pro zemědělské účetnictví při stejném odboru Rady a Adamec se podílel na zavádění účetnictví do malých rolnických hospodářství.⁴⁴

Ale ne dost na tom. Od roku 1905 Jan Adamec zasedal jako člen c. k. státní zkušební komise pro kandidáty učitelství na vyšších a nižších hospodářských školách v Praze (a v Brně). Symbolicky tak završil svou pedagogickou působnost. Po patnácti letech, po odchodu do výslužby, se stal honorovaným docentem tehdejšího hospodářského odboru Vysoké školy zemědělské v Brně. Podle archivních dokladů tam vyučoval zemědělské družstevnictví a zemědělskou obchodní nauku od letního semestru studijního roku 1920/1921. Například v letním semestru studijního roku 1921/1922 konal hodinu přednášky a dvě hodiny cvičení týdně z družstevnictví a dvě hodiny přednášek a hodinu cvičení z obchodní nauky. Od letního semestru studijního roku 1922/1923 u předmětu zemědělské družstevnictví přibyla hodina přednášky a ubyla hodina cvičení. Přednášel až do prázdnin 1925.⁴⁵

Doplňujeme, že na jaře 1920 Jan Adamec přispěl do diskuse (ankety) o zahradnických školách,⁴⁶ v létě 1921 předsedal sekci nižších hospodářských škol

⁴² *Pátá zpráva... za rok 1903*, Brno 1904, s. 33–35. J. Adamec vycházel z úřední statistiky k roku 1902.

⁴³ Na jedné z nich, konané ve dnech 24. až 26. září 1908 v zasedací síni Zemědělské rady v Brně, přednesl úvahu Zkušenosti z inspekcí školních. Srov. *Jedenáctá zpráva... za rok 1908*, Brno 1909, s. 82–84. Nepřekvapí, že se J. Adamec stal čestným členem Jednoty zemědělského učitelstva pro markrabství moravské.

⁴⁴ Výběr: *Devatenáctá zpráva... za rok 1916*, Brno 1917, s. 183–201; J. Honcová, „Vznik a význam zemědělských účetnických ústavů v českých zemích do roku 1918“, *Vědecké práce Zemědělského muzea*, 1989–1990, roč. 28, s. 47–66; BSČZ, sešit 7, Bra-Brum, s. 158–159 (V. Brdlík).

⁴⁵ Archiv Mendelovy univerzity (AMENDELU), fond B VI/1 [též Rektorát II, osobní spisy], inv. č. 1, kart. 39 Osobní spis Adamec Jan hon. doc.: Ministerstvo školství a národní osvěty (MŠANO), čj. 43.208-21 ze dne 24. září 1921 /rektorát VŠZ, čj. 2091/1921; MŠANO, čj. 98.408/1921 ze dne 30. října 1921/rektorát, čj. 2523/1921/; MŠANO, čj. 22.247/22-IV ze dne 18. května 1922. K tomu A. Mikovcová, „Zemědělské družstevnictví a Vysoká škola zemědělská v Brně (1919–1949)“, in: B. Rašticová (ed.), *Osudy zemědělského družstevnictví ve 20. století. Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve dnech 15.–16. května 2002 věnovaný Lubomíru Slezákovi k 70. narozeninám*, Uherské Hradiště 2002, s. 177–178.

⁴⁶ Další detaily srov. E. Reich (ed.), *Reforma zemědělského školství a vyučování v RČS*, Praha 1924, s. 34–37.

na třetí státní konferenci učitelů zemědělských škol tehdejší Československé republiky.⁴⁷ Stojí za poznamenání, že se podílel na zvelebení zemědělských družstev na Moravě. Pracoval jako starosta Ústředního svazu českých hospodářských společenstev v markrabství moravském, zapsaného společenstva s ručením obmezeným, v Brně,⁴⁸ od roku 1901 jako první viceprezident České hospodářské společnosti pro markrabství moravské v Brně, na jejíchž valných hromadách referoval.⁴⁹ Byl také organizátorem spolků, zemědělského průmyslu a bankovníctví i komunálním politikem. Pracoval ve výboru, po dlouhá léta jako jednatel a potom místopředseda Hospodářského spolku kojetínsko-přerovského a Okresního hospodářského spolku v Přerově.⁵⁰ Neomezoval svou činnost jen na organizování školství a družstevnictví. Zajímal se o novinky zemědělské vědy i výroby, sledoval vývoj zemědělství v cizině a stal se i odborníkem v otázkách oborové ekonomiky (tehdy správovědy) a průmyslu a spolupracoval při vzniku průmyslových firem.

⁴⁷ Tamtéž, s. 8–9, 269–327. Dne 11. července 1921 pronesl J. Adamec diskusní příspěvek ke konferenčnímu referátu Antonína Stacha v debatě o školních statcích. Tamtéž, s. 178–179.

⁴⁸ Tvůrcem a budovatelem Svazu, svépomocné, stálé a silné organizační centrály, byl J. Rozkošný (viz dříve); byl také jeho prvním předsedou či vrchním ředitelem až do roku 1926, kdy rezignoval. Po boku mu stál stejně dlouho, tedy až do své smrti, a to po dobu šestadvaceti let, J. Adamec, který od založení Svazu vykonával funkci předsedy „širokého“ (jistě rozšířeného, širšího) výboru Svazu. Výběr: F. Obrtel, *Zemědělské družstevnictví v Československu*, Praha 1928, s. 388; NGFB, s. 32 aj.

⁴⁹ Společnost vznikla roku 1900, jejím „prezidentem“ byl J. Rozkošný a veškerou agendu obstarával J. Máša. Korporace zasahovala do řešení rozmanitých zemědělských a hospodářských otázek na Moravě a byla českým protějškem organizace s názvem Deutsche Landwirtschaftsgesellschaft für die Markgrafschaft Mähren. Vydávala uznávaný časopis *Zemědělská politika* (od roku 1902, v redakční radě zasedl i J. Adamec), vlastní publikace v řadě Přednášková knihovna (č. 1–24). Srov. (výběr) NGFB, s. 45–46 aj. Dále například „Jak by bylo možno využítovati vodních drah ve prospěch moravského obyvatelstva“, *II. výroční zpráva České hospodářské společnosti pro markrabství moravské v Brně za rok 1901*, Brno 1902, s. 5–6, 16–17; „O hospodářském pokusnictví“, *V. výroční zpráva ČHSMM za rok 1904*, Brno 1905, s. 10–12; „O snahách ku zvelebení ječmenářství na Moravě a v cizině“, *VI. výroční zpráva ČHSMM za rok 1905*, Brno 1906, s. 36–44; „O moravském plemenném dobytku“, *VIII. výroční zpráva ČHSMM za rok 1907*, Brno 1908, s. 6–8 a 88–94; „O nynějším stavu našeho ječmenářství“, *X. výroční zpráva ČHSMM. . . za rok 1909*, Brno 1910, s. 49–54; J. Máša a kol., *Zpráva o V. říšské výstavě ječmene a I. říšské výstavě chmele*, Brno 1910.

⁵⁰ J. B. Uhlíř vymyslel pořádání dobytkařských výstav a jeho myšlenku uskutečnil J. Adamec. Po Uhlířově odchodu z výboru v roce 1891 se stal J. Rozkošný předsedou spolku a Adamec místopředsedou. Výroční spolkové zprávy byly dokladem také Adamcovy činnosti v korporaci.

Tak například výrazně zemědělská Morava potřebovala vlastní továrnu na strojená hnojiva. V únoru 1894 pověřila valná hromada Hospodářského spolku kojetínsko-přerovského místopředsedu Jana Adamce a jeho spolupracovníka Jana Rozkošného přípravnými pracemi k založení takového provozu. Už na podzim 1894 byla za pomoci Rozkošného, členů výboru zmíněného spolku a známého profesora české techniky v Praze Julia Stoklasy zahájena stavba výrobní kyseliny sírové a superfosfátu.⁵¹ V lednu 1896 se výroba v „První moravské rolnické továrně akciové na soustředěná hnojiva a lučebniny v Přerově“ (dnes Precheza, akciová společnost) rozběhla. V místě vyrostl velký „rolnický“ závod, který Adamec úspěšně vedl od počátku až do roku 1925 jako předseda jeho správní rady.⁵² Ale nejenom to. Dne 21. listopadu 1910 se podařilo zformulovat návrh kupní smlouvy mezi takzvaným zařizujícím výborem nově se ustavující strojírenské akciové společnosti. Ve výboru se sešli Adamec a Rozkošný tentokrát s bratry Kokorovými, třemi společníky dosavadní firmy s názvem První strojnická továrna a slévárna Ed. Kokora a spol. Od 1. března 1911 vstoupila v život Rolnická akciová továrna na stroje, slévárna a kotlárna Ed. Kokora a spol. v Přerově. Kokorové do ní převedli všechny budovy s veškerým zařízením a s pozemky. Ustavující valná hromada nové společnosti se konala dne 29. ledna 1912 a dne 12. června 1912 se Adamec stal po volbě předsedou správní rady, jímž byl v období 1912–1914 a 1920–1924.⁵³

⁵¹ J. Stoklasa (1857–1936), odborník v oboru zemědělství, chemie a radiobiologie, organizátor zemědělského výzkumu, školství a průmyslu, vysokoškolský učitel, redaktor, odborný spisovatel. Výběr: NGFB, s. 484 (rejstřík).

⁵² Výběr: *Stanovy První moravské rolnické továrny akciové na soustředěná hnojiva a lučebniny v Přerově* (č. 55 855. V Brně dne 30. prosince 1918); L. Mrkvička, „Rolnická akciová továrna na hnojiva a lučebniny v Přerově“, in: *Památník 12. sjezdu SIA konaného v Olomouci*, Olomouc 1932, s. 209n.; týž, „Rolnická akc. továrna na hnojiva a lučebniny v Přerově“, in: J. Kovařík – J. Kratoch – B. Jelínek (ed.), *Přerov*, s. 180n.; J. Mackovík, „Rolnické akciové lučební závody v Přerově“, in: *K 80tým narozeninám Dra h. c. Jana Rozkošného*, Kojetín 1935, s. 21n.; J. Pátek, „K problematice vývoje chemizace zemědělské výroby“, *Vědecké práce Československého zemědělského muzea*, 1968, roč. 8, s. 141n.; J. Zmidloch – A. Koutný, „75 let přerovské chemie. 1894–1969. Přerovské chemické závody, n. p., Přerov“, *Kultura Přerova*, 1969, roč. 12, č. 3 (březen), příloha; M. Šamárek (ed.), *Precheza, a s. 110 let chemie v Přerově*, Přerov 2005, průběžně; J. Lapáček, *Historie a současnost podnikání na Přerovsku a Hranicku*, Žehušice 2009, s. 143; *Počátky a historie chemie v Přerově* (http://www.rosmus.cz/dokumenty/knihy/Pocaty_chemie_v_Prerove.pdf; k 27. 3. 2020). Fond firmy (1894–1946) je uložen v Zemském archivu v Opavě (<http://badatelna.eu/fond/21342/>; k 27. 3. 2020).

⁵³ Výběr: *Stanovy Rolnické akciové továrny na stroje, slévárny a kotlární Ed. Kokora a spol. v Přerově*, Brno 1911; G. Vožda a kol., c. d., tamtéž. J. Adamec se před první světovou

Dále je Jan Adamec uváděn jako člen správní rady Moravské agrární a průmyslové banky v Brně a předseda představenstva její přerovské odbočky.⁵⁴ Zní vlastně neuvěřitelně, že našel čas také na práci v místní politice. Například k roku 1903 byl členem obecního zastupitelstva v Přerově i takzvaného vodovodního odboru, k roku 1910 potom členem jak obecního výboru, tak odboru finančního a školního. K roku 1903 byl uváděn ještě i jako člen přerovské Občanské záložny, zapsaného společenstva s ručením obmezeným. Byl stejně jako jeho bratři Antonín a František příznivec a podporovatel včelařství, a tak byl v roce 1908 zvolen za předsedu Včelařského spolku v Přerově.⁵⁵

Zbývá připomenout ocenění přiznaná Janu Adamcovi. C. k. ministerstvo orby mu udělilo za zásluhy o rozvoj školství a zemědělství kromě medaile Josefa Romana Lorenze-Liburnau rytířský kříž Řádu císaře Františka Josefa (1901), za působení ve funkcích komunálního pracovníka ho jmenovala přerovská obec svým čestným občanem.⁵⁶ Poslední ocenění bylo uděleno v Praze: jako zasloužilého zemědělského pracovníka na Moravě Adamce zvolil za svého člena první, hospodářský odbor Československé akademie zemědělské.⁵⁷ Nelze opomenout také jeho činnost odborného zemědělského spisovatele a redaktora. Psal věcně

válkou zasazoval také o vybudování lihovaru v Přerově, který měl zpracovávat melasu z rolnických cukrovarů, avšak neměl úspěch.

⁵⁴ Správní radě Banky předsedal J. Rozkošný. Další detaily (výběr) HSN 2, s. 1204 (Jan Adamec); *K šedesátinám Jana Adamce*, Přerov 1915, s. 38; F. Kraváček, „Organizační a podnikatelská činnost české agrární buržoazie na Moravě na počátku 20. století“, in: *Hospodářské dějiny* 9, Praha 1982, s. 364n.; J. Novotný – J. Šouša, *Banka ve znamení zeleného čtyřlístku*, Praha 1996, s. 404 (rejstřík); F. Vencovský a kol., *Dějiny bankovníctví v českých zemích*, Praha 1999, s. 583 (rejstřík); J. Šouša – Z. Jindra (ed.), *Z dějin českého bankovníctví v 19. a 20. století*, Praha 2000, průběžně. K tomu i MZA, (částečně přístupný) fond H 1074 Moravská agrární a průmyslová banka Brno 1895–1936.

⁵⁵ F. Bayer, c. d., 1904, s. 60–61; *Bayerův illustrovaný průvodce* 3, 1911, s. 30–31; *Almanach 100. výročí založení Včelařského spolku pro Přerov a okolí v Přerově 1902–2002*, Přerov 2002, s. 7–8.

⁵⁶ J. R. Lorenz-Liburnau (1825–1911), přírodovědec, úředník ministerstva orby a spoluzakladatel C. k. vysoké školy zemědělské ve Vídni, odborný spisovatel. Od roku 1873 působil na ministerstvu jako referent pro zemědělské vyučování a pokusnictví. Od roku 1895 byla medaile udělována jednou za dva až pět let „zvláště vynikajícím učitelům hospodářským, jako uznání jejich práce“. Srov. HSN 2, s. 872; *Centralblatt für das gesamte Forstwesen*, 1912, roč. 38, s. 1–3; *ÖBL* 5, s. 319–320, kromě toho viz *Almanach der Mitglieder des kaiserlich-österreichischen Franz Joseph-Ordens*, Wien 1905, s. 2 (předávání řádu: *Výr. zpr.*, 1901–2, s. 34–35).

⁵⁷ Předtím k jeho jubileu vyšla malá publikace s názvem *K šedesátinám Jana Adamce* (přispělo devět autorů). Dále srov. *Moravský hospodář*, 1915, roč. 17, s. 287 (v prvních

a se znalostí věci. Výsledky svého bádání uveřejňoval ve školních programech (výročních zprávách) ústavu, jež vedl (1880, 1883, 1884, 1886, 1887, 1890, 1900, 1925) a v pražském *Archivu zemědělském* (1887–1889, 1891, připravil čtyři příspěvky, po jednom ve druhém, třetím, čtvrtém a v pátém ročníku). Do přerovského *Sborníku zemědělského* poskytl tři články (1904–1906). Dále patřil do redakčního kolektivu brněnské revue *Zemědělská politika* a otiskl v ní několik „časových“ sdělení.⁵⁸ Většina Adamcových prací se vztahuje k šlechtění obilí.

Za Adamcova patnáctiletého působení v *Hospodáři moravském* se tento populárně psaný čtrnáctideník povznesl mezi ceněné zemědělské listy. Redaktorem se stal v roce 1885 a vedl ho po odchodu Jana Baptisty Uhlíře v roce 1891 nejprve sám, potom spolu se dvěma kolegy-učiteli. Přispěl také pod šifrou Ac. do čtyřdílného *Hospodářského slovníku naučného* Františka Sitenského.⁵⁹ Adamec byl muž praxe a jeho vědecká a literární činnost směřovala vždy k řešení soudobých technických a ekonomických témat, žádnou větší práci o zemědělském vyučování či učebnici správoředy pro hospodářské školy však bohužel nezanechal.⁶⁰

Po Janu Adamcovi správořoval a řediteloval na přerovském ústavu Oskar Mildschuh.⁶¹ V důchodu se inženýr Adamec už většiny aktivit vzdal. Zemřel v Přerově dne 17. října 1925 a pohřeb se konal dne 20. října na tamním městském hřbitově.⁶² K uctění Adamcovy památky byla věnována částka tisíc korun na Podpůrný fond

květnových dnech 1915 připomínal jubileum i *Moravský venkov* souborem článků; NGFB, s. 479 (rejstřík).

⁵⁸ B. Macalík, „Adamec zemědělský spisovatel“, in: *K šedesátinám Jana Adamce*, s. 21.

⁵⁹ Do stejného lexikonu přispěli hesly kromě J. Adamce rovněž J. Vaňha (šifra Vha.) a V. Stöhr (Sthr.).

⁶⁰ Výběr z díla: *Sklizeň rostlin hospodářských*, Chrudim 1892, roč. II. sv. 1, s. 18–108; *Účetnictví pro rolníka*, Brno 1902 (druhé vydání 1903, třetí 1907, k němu *Návod ku vedení Účetnictví pro rolníka*, 1904, druhé vydání 1907); *Kterak lze působiti na zlepšení jakosti ječmene. I.–III.*, Brno 1904 a 1905. – Dtto, Přerov 1904; *Kterak lze působiti na zvýšení výnosnosti žita I. (Zpráva o výsledku pokusů s žitem Petkuským... v r. 1903/4)*, Brno 1904; *Význam vodních drah pro zemědělství na Moravě*, Brno 1908; *Nauka o zařízení statku. Dle přednášek J. Adamce upr. Fr. Voltr*, Znojmo 1914; *Základy zemědělské správoředy. Dle přednášek státního inspektora moravských škol zemědělských... pro žáky zimních hospodářských škol upravil ředitel František Voltr*. 2. opravené vydání, Znojmo 1921; *Stav pěstování konopí u nás druhdý a nyní*, Praha 1923.

⁶¹ Zemský výbor svým výnosem č. 61 735 ze dne 13. listopadu 1922 přeložil J. Adamce na trvalý odpočinek na konci roku 1922. Poznámka: Dne 2. srpna 1884 se oženil s Žofií Davidkovou, spolu vychovali tři dcery a syna.

⁶² Srov. *Výr. zpr.*, 1924–25, s. 36–38, 1925–26, s. 8; E. Reich, „Sedmdesátiny Ing. Jana Adamce“, *VČAZ*, 1925, roč. 1, s. 121; týž, „+ Ing. Jan Adamec“, tamtéž, s. 374.

posluchačů Vysoké školy zemědělské v Brně. Na vzpomínkové akci k desátému výročí její existence dne 15. června 1929 úřadující rektor Josef Opletal ve svém zahajovacím projevu mimo jiné vzpomněl docenta Adamce mezi členy učitelského sboru, kteří „odešli tam, odkud není návratu“. Zařadil ho mezi „muže vědy zvucných jmen, kteří spolupracovali na základech vysoké školy“, a taktéž mezi ty, „jejichž práci ceníme vděčně v jejich díle a které se projevuje v rozkvětu naší školy“.⁶³ Na slavnosti dne 13. září 1936 byla Adamcovi odhalena pamětní deska na rodném domě v Nemojanech.⁶⁴ Stojí za poznamenání, že v roce 1936 označil Julius Stoklasa Jana Adamce a také Jana Baptistu Uhlíře a Jana Vaňhu za zemědělské buditele.⁶⁵

Dalším pozoruhodným odborníkem své doby byl už vícekrát zmiňovaný **Jan Vaňha**. Narodil se dne 28. prosince 1858 v malé obci Vadčicích u Pelhřimova (tehdy Vačice přifařené do Chvojnova, dnes Pelhřimov, část Vadčice) čp. 7 v rodině sedláka.⁶⁶ O jeho životě a práci známe některé podrobnosti. Po vychození obecné školy se vyučil obuvníkem. V letech 1875–1883 studoval na gymnáziích v Pelhřimově, Německém (dnes Havlíčkově) Brodě a v Českých Budějovicích, kde v roce 1883 maturoval. Zapsal se po maturitě k řádnému studiu na hospodářském odboru C. k. vysoké školy zemědělské ve Vídni, jež v roce 1886 ukončil státními zkouškami a pak nejvyšší, takzvanou diplomovou zkouškou.⁶⁷ V hlavním městě mocnářství navštěvoval také přednášky z přírodních věd a filozofie na univerzitě a v roce 1888 složil zkoušky pro učitele na středních hospodářských školách s českým i německým vyučovacím jazykem, a to z pěstování rostlin a přidružených skupin rostlinné fyziologie, z agrikulturní chemie a zemědělského strojínictví. Ihned po studiích nastoupil krátkou praxi v hospodářství svého otce

⁶³ V. Novák – R. Haša – J. Konšel – F. Chmelař, *Památník Vysoké školy zemědělské v Brně k 10. výročí jejího založení 1919–1929*, Brno 1930, s. 127.

⁶⁴ O desku se postaral Okresní hospodářský spolek ve Vyškově a jeho předseda Jakub Losman. Promluvil E. Reich, J. Rozkošný, A. Tichý, tehdy rektor Vysoké školy zemědělské v Brně (viz dále), V. Raštica ze Zemské vyšší hospodářské školy v Přerově a pět dalších účastníků. „Odhalení pamětních desek na Vyškovsku“, *Svoboda*, 1936, roč. 18, č. 217 (čtvrtek dne 17. září), s. 4. Ve stejný den byla odhalena deska i B. Macalíkovi v Ivanovicích na Hané.

⁶⁵ J. Stoklasa, „Úvod“, in: M. Michálek (ed.), *Zemědělská buditelé. Sbírka životopisů mužů o zemědělství zasloužilých*, Praha 1937, s. 21. V této knize J. Adamec medailon neměl.

⁶⁶ SOA v Třeboni, Matrika narozených římskokatolického farního úřadu Chvojnov, svazek 8, 1856–1880, fol. 23. Dítě bylo v den narození pokřtěno. Vaňha zemřel dne 21. června 1911 v Brně.

⁶⁷ O vídeňské Vysoké škole zemědělské viz dříve.

a na schwarzenberských velkostatkách Třeboň a Postoloprty.⁶⁸ Na vídeňskou školu se vrátil, v letech 1886–1891 obdržel místo asistenta ústavu všeobecné a speciální rostlinné produkce a fytopatologie, jejímž přednostou byl Adolf Liebenberg.⁶⁹ Už v roce 1890 dokončil a předložil práci s názvem „O vlivu přerušované teploty na klíčivost semen“, na jejímž základě a po veřejné přednášce „O vzájemném vnitřním vztahu a korelativní variabilitě vlastností rostlinných a jejich cenné hodnotě pro pěstitele“ byl ve stejném roce habilitován. Avšak stal se jen soukromým docentem a nový obor všeobecné a speciální pěstování a zušlechťování rostlin, s nímž se pro jeho působení počítalo, pravděpodobně založen nebyl (obor byl přednášen jen v Göttingenu). V roce 1890 byl vyslán na delší studijní cestu do Německa a do Francie, aby se tam zabýval především možnostmi šlechtění obilnin a řepy. Po návratu napsal a předal vídeňskému c. k. ministerstvu orby podrobnou zprávu „Die Getreide- und Rübensamenzucht in Deutschland und Frankreich“.

V období od září 1891 až do března 1899 Jan Vaňha působil jako suplující a poté řádný učitel i profesor pěstování rostlin, meliorační nauky, štěpařství, vinařství, zelinářství, botaniky, anatomie a fyziologie rostlin na Zemské střední škole hospodářské v Přerově, převzal od Jana Adamce a spravoval zemskou semenářskou kontrolní stanici, hospodářskou laboratoř, pokusná pole a botanickou zahradu. K tomu řídil i zemědělská a mikroskopická praktika (tehdy hospodářské a mikroskopické demonstrace) a byl třídním.⁷⁰

Už bylo řečeno, že Jan Vaňha pracoval s Janem Adamcem jako odhadce půdy při scelování pozemků v Němcích u Holešova v roce 1892/1893. Dále připravil pro průmyslovou, hospodářskou, národopisnou a uměleckou výstavu v Přerově v roce 1893 sbírku hanáckých, slováckých a valašských orníc a spodin (vrstvy pod orníc), které byly náležitě rozebrány a výsledky zpracovány v diagramech. Za vystavené předměty – dlátový pluh podrývák vlastního systému pro kamenité spodiny, diaphanoskop vlastní konstrukce, čili přístroj pro určování klíčivosti a moučnatosti zrna (jakost endospermu semen, zkoušení sklovitosti ječmene), samočinný regulátor teploty ve skříních na klíčení (byl patentován v roce 1889,

⁶⁸ Zdenka Kociánová, správkyňe fondů schwarzenberských velkostatků Třeboň a Postoloprty ve Státním oblastním archivu v Třeboni, sdělila, že žádné doklady nenašla.

⁶⁹ A. Liebenberg (1851–1920), zemědělský odborník, organizátor zemědělského výzkumu v Rakousko-Uhersku, velkostatkář, vysokoškolský učitel, odborný spisovatel. O jeho původu, studiích, dosažených titulech, působení, vědeckých pracích srov. (výběr) <http://www.catalogus-professorum-halensis.de/liebenbergadolfrittervon.html>; k 5. 3. 2020).

⁷⁰ Za suplujícího učitele přerovské školy ho povolal zemský výbor v Brně svým výnosem č. 39 818 ze dne 19. září 1891, učitelem řádným se stal po doručení výnosu č. 34 853 ze dne 20. července 1892.

kdy Vaňha pracoval ve Vídni) – byl vyznamenán čestným diplomem a třemi stříbrnými medaillemi.⁷¹ V roce 1894 přednášel na prvním patologickém kurzu o řepných chorobách na C. k. vysoké škole technické v Praze, v roce 1895/1896 intenzivně zkoumal onemocnění rostlin.⁷²

Brněnský zemský výbor Janu Vaňhovi udělil svým výnosem ze dne 24. února 1899 ode dne 1. března 1899 jednoroční dovolenou a výnos další ze dne 12. října 1901 ho zprostil definitivně učitelské služby v Přerově, poněvadž byl jako vynikající odborník jmenován dne 6. února 1899 prozatímním ředitelem Zemské hospodářské výzkumné stanice pro pěstování rostlin (též Zemské hospodářské výzkumné stanice v Brně, Landwirtschaftliche Landes-Versuchsstation für Pflanzenkultur in Brünn, později Zemský výzkumný ústav zemědělský, Landwirtschaftliche Landes-Versuchsanstalt) a zanedlouho jejím ředitelem definitivním. Přesně po roce byly zahájeny přípravné práce a už k 31. prosinci 1900 podával první výroční zprávu o provedených pokusech a o laboratorní i vědecké činnosti.⁷³

Během dvanácti let pedanticky přesný Jan Vaňha, „odborník ve svém oboru, jenž neměl v Rakousku rovného“, stanici či ústav úspěšně zorganizoval a svědomitě vedl. Z podřízených vychovával výborné odborníky. Dal moderně zařídit laboratoře pro mechanické, mikroskopické, chemické a fytopatologické zkoušky,

⁷¹ J. Vaňha vynalezl, zkonstruoval a zdokonalil několik vědeckých pomůcek a praktických zemědělských strojů: kromě pluhu, diaphanoskopu a regulátoru se později jednalo o klasifikátor k přímému stanovení hustoty klasu v procentech, desetinné váhy s mikrometrickým tárováním, secí stroje a pojízdné polní váhy, zdokonalil splavovací válce na rozборы půd. Zařídil elektrickou pec na zkoušení pečivosti pšeničné mouky. Soustavně pracoval s mikroskopem a pořizoval kvalitní obrázky.

⁷² Ředitel Zimní hospodářské školy v Prostějově František Vysloužil v Přerově vyučoval jako vedlejší, čili výpomocný učitel jen od 11. května 1896 do konce téhož školního roku pěstování rostlin, meliorační nauku a botaniku, a to za J. Vaňhu dokončujícího vědecké práce.

⁷³ Na Moravě v tehdejší době vyvíjely činnost v oblasti zemědělského výzkumu jen malé stanice při středních hospodářských školách v Přerově a v Novém Jičíně. Vědeckým ústavem byla pouze stolice zemědělství na C. k. německé vysoké škole technické v Brně, jejíž profesor encyklopedie zemědělství Anton Zobl (1852–1902) se zasloužil o založení a o sepsání programu hospodářské výzkumné stanice pro pěstování rostlin. Na jejím zřízení se usnesl ve svých sezeních v letech 1897–1898 zemský sněm a zřízení schválilo c. k. ministerstvo orby. V počátcích stanice zaměstnávala ředitele, adjunkta, písaře, zahradníka a laboranta (v prvním roce vyšlo pět prací), a zejména hledala cestu, jak odstranit podhodnocení hanáckých ječmenů při vývozu do Německa. Detaily (výběr) O. Kyas., *Dvacet let, průběžně*; F. Chmelař, *Jan Vaňha a počátky zemědělského výzkumnictví a zušlechťování ječmene na Moravě*, Praha 1937, průběžně; NGFB, s. 109–126 aj.

pokusná pole jednak u ústavu, jednak na statcích Sokolnice a později Šlapanice, takže mohlo být a skutečně bylo provozováno šlechtitelské, odrůdové, výživářské a fytopatologické pokusnictví. Dále dal vybudovat velký skleník a betonové jámy s různými typy půd na fytopatologické pokusy.

Výsledky pokusů z oboru pěstování i fyziologie a patologie polních plodin odborný spisovatel Jan Vaňha zpracovával pro tisk, vydával je od roku 1899 jako výroční zprávy brněnské výzkumné instituce (česky a německy, kromě zpráv o činnosti ještě *Zprávy zemské hospodářské výzkumné stanice pro pěstování rostlin v Brně / Mitteilungen der landwirtschaftlichen Landes-Versuchsstation für Pflanzenkultur in Brünn*, č. 1–51, 1900–1910) a vyměňoval je podle tradice s odborníky v Evropě, Americe a v Japonsku.⁷⁴ Činnost střediska seriózní vědecké práce přinesla výsledky. Vaňha mimo jiné po vzoru nečetných předchůdců shromáždil na 230 krajových odrůd jarního ječmene na Moravě. Z nich vyšlechtil liniovým výběrem vynikající odrůdy sladovnického ječmene a metodiku pro jeho bonitaci předložil prvnímu mezinárodnímu kongresu zkušebních stanic a ústavů užité botaniky v Hamburku v roce 1906. Šlechtil též cukrovku (všímal si hlavně dědičnosti morfologických a jakostních znaků) a pak i pšenici (opět shromáždil několik domácích odrůd) a další plodiny. Další práce věnoval škůdcům a chorobám polních plodin, kromě zmíněných nematodů na cukrovce studoval například zelenušku, rez u pšenice a hnědou skvrnitost bramborových listů. Neměl čas zveřejnit všechny výsledky svých bádání, bohužel také už nikdo nedokázal navázat na jeho rozmanité vegetační a polní pokusy konané před polovinou roku 1911 a taktéž obsáhlá mykologická studia týkající se především vývoje *Rhizoctonia violacea* a jiných parazitických hub či hlístků *Tylenchus*.

Po roce 1899 Jan Vaňha uskutečnil pravděpodobně pouze jednu zahraniční studijní cestu, a to v roce 1902 do Německa, Švédska a do Dánska, kde navštívil stanice zabývající se zemědělským zkušebnictvím a zušlechťováním semen.

Výzkumník Jan Vaňha přednášel v Brně například v roce 1903 o hospodářském pokusnictví a o zušlechťování i pěstování ječmene na kurzu pro hospodářské učitele anebo v roce 1909 na téma „Jak možno docíliti nejlepší jakosti ječmene“ na sjezdu věnovaném této plodině.⁷⁵ Byl prvním místopředsedou Zemské musejní společnosti pro přírodovědecký výzkum Moravy (hospodářsko-lesnická sekce).

⁷⁴ Přispíval do několika zemědělských časopisů doma a v zahraničí (výběr: *Blätter für Rübenbau*, *Zeitschrift für das landwirtschaftliche Versuchswesen in Österreich*, *Wiener landwirtschaftliche Zeitung*, *Listy cukrovarnické*, *Hospodářský list / Chrudim /*, *České listy hospodářské*, *Zentralblatt für die mährischen Landwirte*, *Moravský hospodář*, *Živa*, *Archiv zemědělský*, *Sborník zemědělský*, *Kodým*).

⁷⁵ K tomu J. Máša a kol., *Zpráva o V. říšské výstavě ječmene* (viz dříve).

Příchod učitele a badatele Jana Vaňhy na Moravu a zvláště do brněnského zemědělského výzkumného ústavu byl důležitým mezníkem v oboru. Svou neúmornou prací si vydobyl zvláštní místo a zásluhy o zvelebení zemědělství, vytvoření základů zemědělského výzkumu na Moravě a v českých zemích. Byl v rostlinné produkci spolu s Pražanem Juliem Stoklasou prvním moderním vědeckým pracovníkem. Jeho bohaté zkušenosti umožňovaly práce velkého stylu a významu. Zanechal řadu věcí neukončených, praktického uplatnění výsledků svých snah se nedočkal. Zemřel totiž na cévní mozkovou příhodu v ředitelně ústavu dne 21. června 1911. Byl pohřben v rodišti.

Dodáváme, že potom brněnská instituce, Zemský výzkumný ústav zemědělský, již Jan Vaňha vedl, upadala, dokonce nedokázala uchránit ani rozpracovaný šlechtitelský materiál v celistvosti, avšak od roku 1919 začala v podobě reorganizovaného a rozšířeného celku úspěšně dobývat svou bývalou pověst. První, rolnický odbor Československé akademie zemědělské uspořádal v Brně dne 4. prosince 1936 vzpomínkovou schůzi. Tam zasvěceně hodnotil Vaňhův život a odbornou činnost jeho spolupracovník a tehdejší ředitel Zemského výzkumného ústavu zemědělského Otto Kvas, Vaňhovy zásluhy na zušlechťování plodin na Moravě připomněl jeho žák a ředitel Zemského ústavu pro zušlechťování rostlin v Přerově Jindřich Mackovík, Vaňhovy výzkumy v oboru pěstování kulturních rostlin představil šéf semenářské sekce Zemského výzkumného ústavu zemědělského v Brně František Chmelař. Na svědomitého odborníka vzpomínali zejména Jan Rozkošný z brněnské Zemědělské rady a Edvard Reich z pražského ministerstva zemědělství.⁷⁶ Referáty záhy vyšly ve zvláštní publikaci.⁷⁷

Informace o životě a práci dalšího významného přerovského učitele, na nějž chceme upozornit, **Vratislava Jana Stöhra** (též Štéra) jsou kusé. Narodil se dne

⁷⁶ O. Kvas, J. Mackovík, F. Chmelař, J. Rozkošný, E. Reich – výběr: NGFB, s. 480–483 (rejstřík).

⁷⁷ Srov. o J. Vaňhovi (jeho stav a rodinné poměry neznáme) – výběr: OSN 26, 394–395; oddíl VI. Výzkumnictví – v každoročních zprávách o činnosti českého odboru Zemědělské rady pro markrabství moravské v Brně; Výr. zpr., 1910/11, s. 25n.; „Ředitel Jan Vaňha mrtev“, *Moravský hospodář*, 1911, roč. 13, s. 343–344; „Činnost † J. Vaňhy a biografická data“, *Zemědělský archiv. Časopis věnovaný vědě a praxi výroby zemědělské*, 1911, roč. 2, č. 5–6, příl., nestr.; O. Kvas, *Dvacet let*, průběžně; F. Chmelař (ed.), *Prostředky*, průběžně; *HSN* 4, s. 1147–1148, 1480n. („zušlechťování rostlin kulturních“); F. Chmelař, „Vědecká a organizační práce Jana Vaňhy v moravském zemědělském výzkumnictví. Předneseno k 25. výročí jeho smrti na LXVI. sborovém zasedání ČAZ dne 4. prosince 1936“, *VČAZ*, 1937, roč. 13, s. 1–9; též, *Jan Vaňha a počátky*, průběžně; *ÖBL* 15, s. 177–178; NGFB, s. 484 (rejstřík). K tomu ještě MZA, fondy A 16 Zemské výzkumné ústavy pro výrobu rostlinnou v Brně 1899–1951, a G 212 Osobní a pensijní spisy.

11. března 1873 ve Vamberku čp. 105 v katolické rodině velkoobchodníka s dřívím a majitele parní pily.⁷⁸ Absolvoval nižší gymnázium v Rychnově nad Kněžnou, v letech 1887–1890 Zemskou střední školu hospodářskou v Přerově (na radu Jana B. Uhlíře, tchána sestry), pak vyšší hospodářský ústav v Libverdě a studia završil na zemědělském oddělení Filozofické fakulty v Halle nad Sálou. Od počátku listopadu 1893 praktikoval, a to u vrchní hospodářské správy ve Vysokém Veselí v Čechách vlastníka knížete Paara, v Pravoníně „na otcovském nájmu“ a v roce 1897 na velkostatku Orlík vlastníka knížete Schwarzenberga. Dne 23. července 1897 složil učitelskou zkoušku pro nižší hospodářské školy v Praze a nastoupil na počátku listopadu místo učitele na Zimní hospodářské škole ve Strakonici. Odtud záhy odešel, poněvadž po odchodu Jana Vaňhy do Brna, jak jsme výše připomínali, byl k 1. dubnu 1899 povolán na Zemskou střední školu hospodářskou v Přerově za suplujícího učitele pěstování rostlin. Učitelskou zkoušku pro střední hospodářské školy složil v Praze dne 30. května 1900, načež mu bylo uděleno definitivum.⁷⁹ Na ústavu vyučoval botaniku, anatomii a fyziologii rostlin, pěstování hospodářských rostlin, zahradnictví a meliorace. Získal pověst zodpovědného moderního učitele. Po Vaňhovi převzal také zemskou semenářskou kontrolní stanici, správu hospodářsko-botanické zahrady a zkušebných polí. Především v nové budově školy v Přerově-Michalově rozšiřoval sbírky, v jejím okolí zakládal jak nové zkušební parcely a pole, na vyzvání Zemědělské rady pro markrabství moravské vedl pokusy se semenem jetelů různého původu, „aby zjednal podklad pro zušlechťování jetele moravského“.

V pramenech jsme našli, že Vratislav Stöhr organizoval a vedl některé polodení, celodenní i vícedenní exkurze pro žáky přerovského zemědělského učiliště. K tomu ze svých školních výkladů napsal několik učebních materiálů a vydal je v podobě sešitů rozmnožovaných technikou litografie a hektografie (žádný se však patrně nedochoval). Pojednání o vlastním pokusníčení uložil do odborných časopisů (*Moravský hospodář* ad.). O pěstování rostlinách a o vlivu zeleného hnojení

⁷⁸ Státní oblastní archiv v Zámruku, Sběrka matrik Východočeského kraje, římskokatolický farní úřad Vamberk, sign. 168-3971, matrika narozených 1872–1886 pro Vamberk, Zádolí, Zářečí, Roští, Mníšek, fol. 13. Otec byl dvakrát starostou města Vamberka, členem okresního výboru i okresní školní rady a v roce 1878 byl zvolen poslancem českého zemského sněmu.

⁷⁹ F. Bayer, *Bayerův illustrovaný průvodce Přerovem a nejnovější adresář*, Přerov 1904, s. 65. V. Stöhr, k roku 1903 připomínaný stále jako suplující učitel, bydlel v Přerově v tehdejší Riegrově ulici č. 1445. Po pěti letech mu zemský výbor v Brně udělil definitivu a titul profesora (č. 15 532 ze dne 5. března 1904), dne 16. března 1907 upravil služné analogicky jako u státních středních škol, od 1. června 1910 přiznal druhou kvínkvenálku a s platností od 1. ledna 1911 ho povýšil do osmé hodnostní třídy.

přednášel na hospodářském kurzu pro zvěrolékaře pořádaném českým odborem Zemědělské rady pro markrabství moravské v Brně na stejné škole v době od 6. do 11. listopadu 1899. Po takřka třech letech učil zahradnictví po dvě hodiny týdně na kurzu pro kandidátky učitelství na hospodyňských školách ve dnech 15. října 1901 až 19. dubna 1902 (*Výr. zpr.*, 1901–2, 35) a o „Bakteriích v půdě a v hnoji a jich hospodářském významu“ promluvil na kurzu pro odborné zemědělské učitele zařízeném znovu v Přerově ve dnech 6. až 11. října 1902 českým odborem Rady. Stejným naslouchajícím přednášel „O některých novějších poznatcích z oboru produkce rostlinné“ ve dnech 21. až 26. září 1903 (*Výr. zpr.*, 1903–4, 35). Pro kurz šlechtitelů ječmene ve dnech 15. až 17. února 1911 si připravil vystoupení o obilnách a o zpeněžování i oceňování osiva. Na zemědělském kurzu na přerovské škole ve dnech 27. a 28. prosince 1912 se věnoval mimo jiné hnojařským zásadám, strojeným hnojivům a zušlechťování plodin (*Výr. zpr.*, 1912–13, 42). V roce 1913 při stejné školské instituci vznikl zimní hospodářský kurz pro praktické zemědělce (též zimní kurz pro rolnické synky), jeho správu převzal a pěstování rostlin vyučoval Stöhr. Po krátké době činnost kurzu přerušila první světová válka.⁸⁰

Na návrh profesorského sboru C. k. české vysoké školy technické v Brně byla Vratislavu Stöhrovi dne 9. října 1912 svěřena a potvrzena honorovaná docentura pro předmět encyklopedie polního hospodářství I. (bez správovědy a lesnictví). Na brněnskou techniku dojížděl ve studijních letech 1912/1913 a 1913/1914 na několikahodinovou výuku.⁸¹

Dále potom Vratislav Stöhr přednášel a radil rolnictvu, na venkově se ve výkladech věnoval pěstování a zušlechťování rostlin, chmelařství, ovocnictví, „udržování“ lesů, sociálnímu pojišťování, významu a použití elektřiny v zemědělství, závazným společenstvům zemědělským atd.⁸² Jako jednatel Hospodářského

⁸⁰ Samostatná zemská odborná hospodářská škola o dvou pravidelných ročnících s půlroční dobou vyučování byla otevřena v roce 1919. Jejím ředitelem byl jmenován Václav Duda, absolvent přerovského ústavu.

⁸¹ Archiv Vysokého učení technického v Brně, fond Rektorát České vysoké školy technické v Brně, inv. č. 400, Programy ČVŠT v Brně na roky 1910/1911 – 1919/1920, s. 54: „Přednášky hospodářské. 164. Encyklopaedie polního hospodářství I v zimním semestru: Život rostliny, půda, podnebí, zlepšování, zpracování a hnojení půdy; setí, pěstování a sklizení. – V letním semestru: Pěstování rostlin obilných, luštěnatých, olejních, okopnin, barvířských, aromatických, tkalcovských a pícních. Lukařství a pěstování vrb. – V zimě So 2-5, v létě Čt 2-5. Sál B VII.“ Z nekrologu: „Byl tedy, rok před válkou učitelem tří kategorií zemědělského vyučování, nižšího, středního i vysokého, v jedné osobě, zjev to zajisté jedinečný.“ O. M. [=Oskar Mildschuh], „Za profesorem Vratislavem Stöhrem“, *Moravský hospodář*, 1919, roč. 21, s. 52–53.

⁸² Pracoval jako kočující či cestující učitel zemědělství, což byla povinnost stálých pedagogů dobových hospodářských škol.

spolku (kojetínsko-)přerovského spolupředsedal každoroční jarní výstavy plemených býků, které uvedl v život několikrát zmiňovaný Jan B. Uhlíř, zemskou výstavu dobytka v roce 1907 a k jarní výstavě dobytka v roce 1913 připojil expozici „Elektrina v domácnostech a v zemědělství“.

Učitel a pokusník Vratislav Stöhr zpracoval několik hesel pro zmíněný *Hospodářský slovník naučný* (1905, 1909, 1914, 1924), napsal stať o ovocnictví a zelinářství do učebnice pro hospodyňské školy a uveřejnil řadu pojednání zejména ve *Sborníku zemědělském*, *Hospodáři moravském* a v *Českých listech hospodářských*. V roce 1909 navštívil velké zušlechťovací stanice v Německu, Dánsku a ve Švédsku a o této studijní cestě se rozepsal na pokračování (Návštěvou u některých německých, dánských a švédských pěstitelů) v *Moravském hospodáři* v letech 1910 a 1911.

První světovou válku Vratislav Stöhr prožil jako záložní důstojník v poli. Po dva roky sloužil v Albánii a při ústupu pravděpodobně pod vlivem útrap a nemoci v Sutomore v Dalmácii dne 3. listopadu 1918 spáchal sebevraždu.⁸³ Jeho památku připomínal Stöhrův fond založený roku 1919 na popud Jaromíra Součka, profesora chemie přerovské školy.⁸⁴

Poslední z osobností, kterou chceme připomenout, je **Alois Tichý**. Moravan z Hané se narodil dne 1. června 1879 v Hrubčicích (tehdy Hrubšice) u Prostějova čp. 92 v rodině domkáře.⁸⁵ Od roku 1891 studoval na Zemské vyšší reálce v Prostějově, kde v roce 1899 maturoval, a v letech 1899–1905 na odboru stavebního inženýrství C. k. české vysoké školy technické v Brně. Tam složil v letech 1901 a 1905 obě státní zkoušky a v březnu 1907 absolvoval rovněž kurz (též učební běh) zakončený státní zkouškou zeměměřičskou. Mezitím vykonal jednoroční vojenskou službu na nám neznámém místě. Od podzimu 1904 byl přijat za prvního asistenta geodetického ústavu Josefa Líčky na české technice. V letech

⁸³ O V. Stöhrovi (byl ženatý a měl syna a dceru) srov. (výběr): HSN 4, s. 780 [Ac.]; J. Souček, „Za přítelem (K paměti prof. Vrat. Stöhra)“, in: *Jubilejní almanach*, s. 77–80; B. Kladivo (ed.), *Památník České vysoké školy technické v Brně. K 25. výročí založení*, Brno 1924, s. 33; O. Franěk, *Dějiny České vysoké školy technické v Brně, 1. díl – do roku 1945*, Brno 1969, s. 256, 363; NGFB, s. 484 (rejstřík).

⁸⁴ J. Souček (1876–1959), zemědělský odborník, středoškolský učitel. Základní údaje o fondu Stöhrůvě (SF) v letech 1921/1922 a 1922/1923 a podle výročních zpráv přerovské školy z příslušných let: K roku 1921/1922 jmění 3505 tehdejších korun, 1922/1923 příjem přibližně 3745 korun, vydání žádná.

⁸⁵ Ověřila hospodárka a matrikářka Soňa Švédová v matrice narozených pro Hrubčice (fara Kralice na Hané) z let 1879–1919 uložené na obecním úřadě v Kralicích. Tichý zemřel dne 30. ledna 1958 v Brně.

1906–1920 učil na Zemské střední škole hospodářské v Přerově matematicko-technické předměty, čili geodézii, stavitelství a meliorace.⁸⁶ Údajně byl výborným kantorem. Toho důkazem byla rovněž skutečnost, že publikoval několik učebnic praktické geometrie, trigonometrie i zemědělského stavitelství určených pro střední školy.⁸⁷ V přerovské škole spravoval geodetický kabinet a meteorologickou stanici. Ta patřila mezi důležité, každý den ráno předávala telegraficky výsledky denních pozorování do C. k. ústředního ústavu pro meteorologii a geodynamiku ve Vídni a dále i do Prahy a do Brna. Tichý tyto ukazatele o počasí v Přerově zpracovával pro potřeby výuky a grafy zveřejňoval na výstavách.⁸⁸ Pravděpodobně vedl i žákovský pěvecký sbor.⁸⁹ V regionu přednášel především o výhodách scelování pozemků a plnil další aktuální úkoly spadající do činnosti Hospodářského spolku kojetínsko-přerovského.

Dne 11. ledna 1908 Alois Tichý složil na české technice v Brně rigorózní zkoušku a už 8. února byl promován doktorem technických věd (Dr. techn.) a v roce 1909 získal úřední oprávnění přísežného civilního geometra, a to na základě přezkoušení a praxe.⁹⁰ Už od roku 1907 vědecky pracoval a publikoval.

⁸⁶ Nejprve byl od 15. března 1906 skutečný učitel matematicko-technických předmětů a později profesor. Z dobového soupisu (*Bayerův illustrovaný průvodce Přerovem a nejnovější addressář* 3, Přerov 1911, s. 50–51) se dozvídáme, že k roku 1910 inženýr a geometr Tichý bydlel v ulici Velká Dlážka č. 962.

⁸⁷ Například *Praktická geometrie hospodářská...*, 1912, *Základy trigonometrie pro střední školy hospodářské*, 1912, *Hospodářské stavitelství*, 1914, *Rýsování pro školy zemědělské. II. Situační rýsování*, 1924 /s Františkem Jírou/, učebnice byly zveřejněny v meziválečné době povětšinou ve druhém, popřípadě třetím vydání. Nadlesní a asistent vyššího lesnického ústavu v Hranicích na Moravě F. Jíra učil na přerovské škole jako vedlejší, čili výpomocný učitel od poloviny března 1899 do konce školního roku 1913/1914 a v roce 1919/1920 encyklopedii lesnictví. Byl zručný kartograf a kaligraf a s A. Tichým spolupracoval.

⁸⁸ Viz mimo jiné „Přehled meteorologického pozorování za rok 1922“, *Výr. zpr.*, 1922–23, s. 34.

⁸⁹ Čteme, že dne 2. prosince 1908 přerovská škola uspořádala slavnost k šedesátému výročí vlády císaře, že po mši svaté ve farním kostele svatého Vavřince v místě se žáci a profesori odebrali do kreslírny. V ní za řízení A. Tichého zazpíval žákovský sbor skladbu Matce vlasti od Václava Frimla a rakouskou hymnu, „načež provoláním slávy Jeho Veličenstvu slavnost ukončena“. *Výr. zpr.*, 1908–9, s. 41. V. Friml (1812–1895), hudební skladatel, sbormistr, varhaník, pedagog. Výběr: *BSCŽ*, sešit 18, Fo-Fr, s. 435.

⁹⁰ J. Líčka (1852–1909), viz o něm (výběr) https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2148; k 5. 3. 2020). Jeho žák A. Tichý byl už tehdy uznávaným odborníkem a profesorský sbor zdejší české techniky ho jmenoval dočasným examinátorem z nižší a vyšší geodézie.

Od roku 1903 pod dohledem Josefa Líčky vyhotovoval polohopisný plán Přerova a v souvislosti s tím tehdy zaměřil dvě sekce trigonometricko-polygonometrickou metodou kombinovanou s měřickým stolem a zúčastnil se kontrol měření v nivelaci. Potom v roce 1906 stejnou metodou ohraničil a zaměřil šest pozemkových tratí v obci Klopotovice u Tovačova. Na základě pověření městské rady polohopisný plán Přerova dokončil, nově upravil a vyrovnal základní i podrobnou nivelační síť. Jako civilní geometr se zhostil s úspěchem i dalších zakázek: mimo jiné rozdělil obecní pozemky v Kladnících a ve Velkém Újezdě u Lipníka nad Bečvou, zaměřil pozemky v Drahotuších (dnes místní část Hranic) a městský les Žebračka v Přerově. Kromě toho byl v oboru úprav hospodářských pozemků oslovován rovněž jako soudní znalec.⁹¹

Od počátku srpna 1914 byl Alois Tichý mobilizován, na počátku první světové války byl přidělen jako instrukční důstojník k výcviku mužstva v zázemí a v září 1917 byl povolán k válečné vyměřovací (geodetické) službě. Po krátkém pobytu u jejího ústředí ve Vídni byl převelen na sočskou frontu, kde sloužil jako triangulátor divizní měřické stanice, pak přešel na frontu piavskou a byl setníkem-vedoucím triangulátorem třináctého oddělení pro válečné vyměřování při šesté armádě. V červnu 1918 nastoupil jako učitel vybraných témat z nižší a vyšší geodézie na zeměměřičském pokračovacím kurzu, jehož byl i správcem, při velitelství válečného vyměřování ve Vídni. Zavedl nové souřadné soustavy v meridiánových prouzcích („proužková soustava souřadná“) a projekci v Gauss-Krügerových konformních souřadnicích a na tomto podkladu přepracovával topografické mapy, dále byl u měření geodetické základny u Josefova a poznal leteckou fotogrametrii.⁹²

Na počátku listopadu 1918 se Alois Tichý do přerovské Zemské střední školy hospodářské vrátil a byl ve stavu jejích zaměstnanců do konce školního roku 1919/1920. V září 1920 byl povolán na nově založenou Vysokou školu zemědělskou v Brně, a to na její lesnický odbor jako honorovaný docent a suplující profesor nižší geodézie. Po necelém roce byl jmenován mimořádným profesorem nižší geodézie a od 1. ledna 1927 se stal profesorem řádným nižší a vyšší geodézie, který přednášel i lesnickou fotogrametrii.⁹³ Byl tedy jako jediný z uvedených

⁹¹ A. Tichý revidoval polohopisný plán Prostějova a nově vymezil hospodářské pozemky i v obcích Lověšice (místní část Přerova), Bochoř, Věžky a Podolí u Přerova.

⁹² Srov. hesla (jež napsal A. Tichý) Fotogrametrie, Geodesie (vůbec, nižší), Geodetické metody, počtářství, přístroje, stroje, Geometr, in: J. Konšel (ed.), *Naučný slovník lesnický, výběr lesnických důležitých hesel zpracovaných odborníky 1 (A–L)*, Písek 1934, s. 435–461, 479–489.

⁹³ Eva Škamrádová z AMENDELU doplnila podrobnosti: mimořádný profesor pro obor nižší geodézie s účinností od 1. srpna 1921 (jmenovací výnos MŠANO ze dne 26. srpna 1921), řádný profesor nižší a vyšší geodézie s účinností od 1. ledna 1927

mužů, jimž věnujeme tuto studii, vysokoškolským profesorem a akademickým hodnostářem: byl totiž zvolen čtyřikrát děkanem lesnického odboru (1923/1924, 1931/1932, 1939/1940, 1945) a jednou rektorem brněnského zemědělského učení (1935/1936).⁹⁴

Je všeobecně známo, že se Alois Tichý vypracoval v uznávaného odborníka v oblasti teoretické i praktické lesnické a zemědělské geodézie i zemědělského stavitelství, průkopníka moderní lesnické fotogrametrie a že náležel ke členům zakladatelského učitelského sboru tehdejšího lesnického odboru Vysoké školy zemědělské v Brně.⁹⁵ Založil a vybudoval Ústav geodetický (dnes Ústav hospodářské úpravy lesů a aplikované geoinformatiky), který postavil po bok ústavům ostatních vysokých škol technických, vychovával asistenty, v roce 1924 se zasadil o výuku pozemní a letecké fotogrametrie jako samostatné doporučené disciplíny na lesnickém odboru (což bylo vůbec poprvé na vysokých školách v tehdejším Československu), od roku 1926 souběžně vedl a vybudoval Státní výzkumnou stanici pro lesnickou geodesii a fotogrametrii při Státních výzkumných ústavech lesní produkce v Brně. Stanice dostala za úkol sledovat geodetické a fotogrametrické novinky a přizpůsobovat je praktické lesnické potřebě, o čemž Tichý psal a zveřejňoval zprávy. V letech 1923–1927 se postaral o první soustavné letecké fotografování lesů Školního lesního statku Masarykův les, jehož takzvanou soustavnou triangulaci na ploše přibližně sto kilometrů čtverečních provedl.⁹⁶ Během

(výnos MŠANO ze dne 13. ledna 1927), první odchod na trvalý odpočinek od 30. září 1942 (výnos ministerstva školství a osvěty [MŠO] ze dne 2. září 1942), reaktivace od 1. května 1945 (výnos MŠO ze dne 30. dubna 1945) a odchod na trvalý odpočinek od 1. října 1949 v předepsaném věku sedmdesáti let. V červenci 1938 byl jmenován bezplatným řádným profesorem geodézie na Vysoké škole technické Dr. Milana Rastislava Štefánika v Košicích (dnes Stavební fakulta Slovenské technické univerzity [STU] v Bratislavě) na Slovensku založené v roce 1937 a tvořené jen třemi odděleními, avšak této práci se pro nepříznivé politické poměry věnovat nemohl. J. Urbánek, „70 rokov Stavebnej fakulty STU“, *Spektrum STU*, 2008, roč. 15, č. 4, s. 11–14, a Stavebná fakulta STU v Bratislave (http://www.svf.stuba.sk/generate_page.php?page_id=405; k 5. 3. 2020).

⁹⁴ A. Tichý dne 4. prosince 1935 proslovil instalační přednášku „Co je to fotogrametrie a jak se jí používá“. Dále pracoval čtyřikrát jako proděkan lesnického odboru (1924/1925, 1932/1933, 1933/1934, 1945/1946), jednou jako proděkan odboru hospodářského (1946/1947) a prorektor učení (1936/1937).

⁹⁵ K těmto meziválečným osobnostem a sloupům zemědělského učení patřili kromě A. Tichého Rudolf Haša, Josef Konšel, Josef Opletal, Ferdinand Müller, Antonín Dyk a August Bayer. Viz NGFB, s. 479–482, 484 (rejstřík).

⁹⁶ A. Tichý triangulaci celého statku připojil na základní katastrální body, zvolil pro ni i samostatnou základnu (sít se samostatnou základnou a orientací) a vlastní usměr-

německé okupace dokončoval větší práce, avšak podrobnosti z této činnosti neznáme. Po osvobození v roce 1945 činnost geodetického ústavu a výuku v celém rozsahu obnovil.

Během působení na brněnské vysoké škole Alois Tichý rozhojnil své zahraniční styky a publikační výstupy. Podnikl studijní cesty do Rakouska a do Německa (1923–1924), Švýcarska (1924) a do Francie (1929); v cizině navštěvoval hlavně vysoké školy, měřická a fotogrametrická střediska i optické a jemnomechanické závody. Přednášel na mezinárodních kongresech fotogrametrů (Berlín 1926, kde představil triangulaci adamovských lesů; Curych 1930, kde mluvil o hospodárnosti geodetických prací při fotogrametrických měřeních; Paříž 1934, kde vystavil „Fotoletecké zaměření školního statku žabčického“, v Římě na pátém fotogrametrickém kongresu byl zastoupen pojednáním o vlastní metodě určování konstant fotokomory) anebo na druhém sjezdu geografů v Polsku vysvětloval stavbu měřických věží v adamovské lesní triangulaci (1927) či vystoupil před odborníky na dějiny reálných věd na setkání v Praze (1937). Od roku 1907 napsal a vydal kromě několika učebnic pro střední školy také studijní příručky pro školy vysoké, dále potom více než šest desítek vědeckých a odborných příspěvků v rozmanitých sbornících a časopisech (například *Technický obzor*, *Technický přehled samosprávný /Revue technické práce/*, *Zeměměřičský obzor*, *Zeměměřičský věstník a Lesnická práce*, *Österreichische Zeitschrift für Vermessungswesen* a *Zeitschrift der behördlich autorisierten Zivil-Geometer in Österreich /Videň/*, *Zeitschrift für Vermessungswesen /Stuttgart/*, *Allgemeine Vermessungs-Nachrichten /Karlsruhe/*, *Internationales Archiv für Photogrammetrie /Baden u Vídně/*). Pojednal kupříkladu o pozemkovém katastru i knihách, o nivelaci a o tachymetrii, o návrzích na zdokonalení geodetických pomůcek, přístrojů a konstrukcí, o stavbě trojbokých měřických věží vlastní konstrukce, o vyrovnání místních triangulací a o pozemní i letecké fotogrametrii. Jindy aktuálními články přispěl do několika zemědělských časopisů a věnoval se geodetickým a fotogrametrickým otázkám. Byl též autorem Plánu města Přerova z roku 1912 vydaného profesorem tamního gymnázia Františkem Bayerem. Později psal hesla z oboru geodézie a fotogrametrie do *Naučného*

nění na poledník nástřešní observatoře brněnské Vysoké školy zemědělské. Napřed vypracoval náletovou dispozici a dal zmíněné lesy fotografovat z výšky tři kilometry a v roce 1927 z výšky jeden a půl kilometru. Pro označování bodů sestrojil nový typ trojbokých měřičských věží pro pozorování úhlů. Tuto činnost popsal v pěti svazcích a podrobně ji teoreticky zdůvodnil. Nakonec se spolupracovníkem doplnil hlavní síť podrobně pro polesí Hády, aby mohli provést polygonizaci a podrobné zaměření hranic. Navrhl a vyzkoušel jednoduché vyhodnocování leteckých snímků rovinných území pantografem a redukčním kružidlem. Dále pak leteckou fotogrametrií zaměřil brněnskou Mniší horu a Školní zemědělský závod v Žabčicích s přilehlým územím.

slovníku lesnického Josefa Konšela (1–2, 1934 a 1940) a do *Technického slovníku naučného* Vladimíra Teysslera a Václava Kotyšky (1927–1949). Byl radou patentního soudu, řádným členem druhého lesnického odboru Československé akademie zemědělské v Praze, Moravské přírodovědecké společnosti, Inženýrské komory moravské v Brně a Mezinárodní fotogrametrické společnosti v Curychu, byl zvolen místopředsedou České fotogrametrické společnosti. K tomu zasedal jako člen státních zkušebních komisí při Zemském úřadě v Brně, a to pro uchazeče o oprávnění civilních techniků a pro učitelství na zemědělských i lesnických školách.

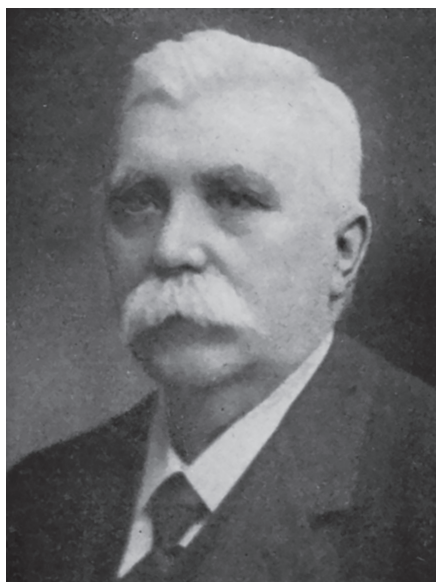
Na podzim 1949 odešel Alois Tichý do výslužby. V přednáškách ze základů nižší geodézie, nižší geodézie i fotogrametrie pokračoval do roku 1952 a podle svých možností vědecky pracoval. Zemřel v Brně dne 30. ledna 1958.⁹⁷

Závěr

Sledovali jsme čínorodý život a práci čtyř vysokoškolsky erudovaných odborníků a učitelů, a to především v době velikého rozmachu zemědělské prvovýroby, oborového průmyslu, obchodu, družstevnictví a výzkumu. Působili převážně

⁹⁷ Srov. o A. Tichém (jeho stav a rodinné poměry neznáme) – výběr: AMENDELU, fond Tichý Alois, Prof. Dr. Ing.; HSN 4, s. 1001 [Ac.]; V. (=VLÁČIL, Bohuš), „Padešatiny prof. Dr. Ing. Al. Tichého“, VČAZ, 1929, roč. 5, s. 671; Ročenka VŠZ 1934/35, Brno 1936, s. 19–20; G. Artner, „Profesor Ing. Dr. techn. Alois Tichý šedesátníkem“, VČAZ, 1939, roč. 15, s. 299–300; K. Matějů, „Prof. Ing. Dr. techn. Alois Tichý šedesátníkem“, Zeměměřičský věstník. Časopis Spolku čs. zeměměřičů, 1939, roč. 27, č. 6, s. 49–51; E. Hrubeš, „Prof. Ing. Dr. techn. Al. Tichý – šedesátníkem“, Lesnická práce, 1939, roč. 18, s. 425–427; „Ing. Dr. Alois Tichý, řádný profesor nižší a vyšší geodesie, pověřený přednáškami z fotogrametrie na Vysoké škole zemědělské v Brně“, in: V. Janoušek, Památník sedmdesátého pátého výročí reálky (státního reálného gymnasia) v Prostějově 1871–1946, Prostějov 1946, s. 99–102 (s neúplným soupisem díla); „Dr. techn. inž. Alois Tichý, profesor geodesie a zasloužilý spolubudovatel lesnické fakulty v Brně“, in: Sborník Vysoké školy zemědělské a lesnické v Brně. Řada C. Spisy fakulty lesnické, Brno 1958, s. 204–209; M. Vyskot (ed.) a kol., 40 let práce Vysoké školy zemědělské a lesnické v Brně. 1919–1959, Praha 1960, průběžně; „Nedožitý devadesátiný prof. Dr. Ing. Aloise Tichého“, Bulletin VŠZ v Brně, 1969, č. 3, s. 428–430; Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně. Akademická obec 1919–1999, Brno 1999, s. 74; M. Matějčík – I. Culek, „Po stopách času, aneb fotoletecké zaměření Školního lesního statku Masarykův les“ (šestistránkový materiál z roku 2002, s neúplným soupisem díla a literatury); J. Rozman, „Alois Tichý“, Zemědělská škola, 2004–5, roč. 67, č. 9, s. 22–23; NGFB, s. 484 (rejstřík); Prof. Ing. Dr. Alois Tichý (https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=14546; k 25. 3. 2020).

v hanácké oblasti a na Brněnsku. Na počátku 20. století odborné školství úspěšně navazovalo na slibně započatý vývoj v šedesátých letech 19. století a dostalo se mu také mezinárodní pozornosti. Jako nepřehlédnutelný šířitel pokroku a všestranný organizátor odvětví zemědělství od osmdesátých let předminulého století se jeví Jan Adamec, ředitel Zemské střední školy hospodářské v Přerově a spolehlivý spolupracovník úzké skupiny agrární buržoazie i českého agrárního kapitálu na Moravě. Sehrál důležitou roli také v tom, že do učitelského sboru instituce, již po dlouhou dobu vedl, přivedl Jana Vaňhu, pozdějšího vynikajícího pracovníka zemědělského výzkumu v Brně, Vratislava Stöhr, experimentátora a docenta na české technice ve stejném zemském hlavním městě, a Aloise Tichého, pozdějšího průkopníka fotogrametrie a pedagoga Vysoké školy zemědělské v Brně. Byli to vzdělaní a velkorysí představení a svým učitelským působením se podíleli na výchově stovek žáků a následovníků. Je tedy s podivem, že dnes už o nich vlastně nevíme. Tato studie může podnítit výzkum, který by přinesl nejen další informace o životě a práci jiných osobností, ale i srovnání vývoje českého a německého středního zemědělského školství na Moravě ve stejném období.⁹⁸

Jan Adamec

Vratislav Stöhr

⁹⁸ Zdroj ilustrací: F. Sekanina, *Album reprezentantů všech oborů veřejného života československého*, Praha 1927, s. 268 (J. Adamec), s. 430 (A. Tichý); *Jubilejní almanach padesátého výročí Vyšší hospodářské školy v Přerově 1875–1925*, Přerov 1925, s. 79 (V. Stöhr); Osobní archiv autora studie (J. Vaňha).

Alois Tichý

Jan Vaňha

Summary

The article deals with the professional career of four significant teachers at the then important Provincial Secondary School of Business in Přerov, where they worked until the early 1920s.

The first oldest of them, the agronomist Jan Adamec (1855–1925), graduated from the business and administration department of the Agricultural University in Vienna. He taught throughout his professional life and he also developed the school in Přerov in various directions while he served as a headmaster there for three decades. In addition, he was behind the appointment of Jan Vaňha, Vratislav Stöhr and Alois Tichý as teachers at this school. Adamec was a specialist in plant production, who turned his attention to experiments with crops and took part in the discussions of crossbreeders cultivators, lectured at the courses for practitioners in agriculture and for teachers and he also cared for his junior colleagues in the academia, he examined future agricultural school teachers and he edited the journal *Hospodář moravský* (The Moravian Businessman, 1885–1898). He also held the positions of the state inspector of lower agricultural schools in Moravia, in the committees of the Czech section of the Agricultural Council for the Margraviate of Moravia and in the central organisational office of Czech business

cooperatives, he was an organiser of societies, agricultural industry (he especially established and led the company producing artificial fertilisers in Přerov) and banking, and he was also a local politician.

The first of his three younger colleagues, Jan Vaňha, also graduated from the renown Viennese school, where he then worked as an assistant for five years and where he also became Privatdozent for the science of plants' cultivation and crossbreeding. From 1891 to 1899, he taught at Přerov agricultural school and he conducted various original experiments in crossbreeding at the local experimental fields. From 1899 to 1911, he successfully continued his career as the director of the Provincial Business Research Institute for the Cultivation of Plants (Zemské hospodářské výzkumné stanice pro pěstování rostlin, later Provincial Agricultural Research Institute – Zemský výzkumný ústav zemědělský) in Brno. He was a modern scientist and an organiser of agricultural research in this country.

Vratislav Stöhr was another teacher from Přerov, active there from 1899 to 1914. He graduated from the business institute in Libverda and the agricultural department in Halle (Saale). At the secondary school in question, he taught plant cultivation and conducted experiments at trial fields, lectured both at the Czech technical university as a paid associate professor and at the professional courses for the public.

Alois Tichý is the last personality mentioned in this paper. He graduated from Realschule, studied civil engineering and took a course for surveyors. From 1906 to 1920, he taught technical and mathematical subjects at the Přerov secondary school. In the interbellum, he learnt modern terrestrial and aerial fotogrammetry, which he introduced and developed in this country especially as forestry fotogrammetry. From 1920 to 1949, he worked at the forestry department of the Agricultural University (Vysoká škola zemědělská) in Brno, namely as a professor of surveying, director of an independent institute, as a dean and rector (1935–1936).

Correspondence:

Gustav Novotný

Historický ústav AV ČR, v.v.i.

Traubova 8, Brno 602 00